

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ О. В. Стрельцова

« ____ » _____ 2022 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Тема: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З
ДОПІНГОМ В СПОРТІ

Виконавець: Якубенко Наталія Андріївна

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Драчов Олексій Вікторович

Нормоконтролер: Головатенко Марина Юріївна

Київ, 2022

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВАДА – Всесвітнє антидопінгове агентство

ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа

МК МОК – Медична комісія Міжнародного олімпійського комітету

МОК – Міжнародний олімпійський комітет

МСО – Міжнародна спортивна організація

МСФ – Міжнародні спортивні федерації

НАДА – Національні антидопінгові агенції

ООН – Організація Об'єднаних Націй

САС – Спортивний арбітражний суд

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ БОРОТЬБИ З ДОПІНГОМ У СПОРТІ.....	10
1.1. Поняття допінгу в міжнародному праві.....	10
1.2. Роль міжнародних регіональних організацій у боротьбі з допінгом у спорті (на прикладі Ради Європи)	18
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ З ДОПІНГОМ У СПОРТІ.....	27
2.1. Міжнародно-правове регулювання боротьби з допінгом у спорті	27
2.2. Правовий статус та основні напрямки діяльності Всесвітньої антидопінгової агенції	34
2.3. Діяльність Міжнародного спортивного арбітражного суду з розгляду спорів, пов'язаних із порушенням антидопінгових правил.....	40
РОЗДІЛ 3. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ДОПІНГУ У СПОРТІ.....	48
3.1. Правове регулювання антидопінгової діяльності в Україні	48
3.2. Заходи попередження використання допінгу в спорті в Україні.....	53
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність теми. Спорт займає особливе положення в сучасному суспільстві, є частиною життя багатьох людей, включає: масовий спорт, або «спорт для всіх», спорт вищих досягнень, або аматорський спорт і, нарешті, професійний спорт як основний вид професійної діяльності. Сьогодні ніким не заперчується той факт, що спорт серйозно впливає на фізичне та психічне здоров'я населення.

Спортивна хартія Європи визначає спорт як всі форми фізичної активності, які шляхом випадкової чи організованої участі ставлять собі за мету вираження чи вдосконалення фізичного та психічного благополуччя, формування соціальних відносин чи отримання результатів у змаганнях усіх рівнів. Конкурентоспроможність спортсменів є прямим наслідком особливої ролі спорту в сучасному глобалізованому світі. Незалежно від того, на якому рівні знаходиться спортсмен-аматор, бажання перемогти за всяку ціну і отримати за це винагороду у нього не менш сильне, ніж у професіонала. Часто спортсмени намагаються використати всі способи досягнення результатів, включаючи заборонені, такі як допінг. Допінг не завжди був заборонений у спорті, хоч і вважалось, що його використання прямо суперечить принципам справедливої гри.

Питання боротьби з допінгом у спорті обговорюються не лише юристами на міжнародному рівні. Цими питаннями протягом багатьох десятиліть займаються також фахівці в інших галузях, експерти різних сфер діяльності, вводяться нові методи боротьби з цим застосуванням, але при цьому форми та види допінгу також удосконалюються, що створює певні проблеми при протидії його використанню учасниками спортивних змагань. Усе це робить правове регулювання боротьби з допінгом дуже складним.

Міжнародне антидопінгове право є проблематичним інститутом міжнародного спортивного права. На сьогоднішній день воно має безліч різних проблем, частина з них легко вирішується, інша частина найближчим

часом навряд чи зрушиться з місця. Які питання залишаються невирішеними, сказати важко, але певні кроки в поліпшенні ситуації зробити необхідно. Ця проблема не є до кінця вирішеною і з юридичного боку, оскільки узаконена система покарань за вживання допінгових препаратів як у міжнародному спортивному русі, так і в окремих країнах, або не є достатньо ефективною, або відсутня взагалі (у законодавстві низки країн покарання за вживання допінгу не передбачаються).

Випуск нових фармакологічних засобів, що рекламуються з метою отримання прибутку, часто призводить до того, що справжні можливості того чи іншого препарату значно перебільшуються, а це підштовхує спортсменів та деяких спортивних керівників до використання цих препаратів для досягнення перемог у змаганнях. Річ у тім, що високі результати у міжнародних змаганнях забезпечують значні соціальні та економічні вигоди, вирішують у ряді випадків певні політичні та ідеологічні завдання.

Ефективність боротьби з допінгом у спорті багато в чому залежить від системи організації. Слід зазначити, що спочатку організаційні основи боротьби з допінгом мало перебували у зоні уваги учених. Основні зусилля спортивної та медичної науки були спрямовані на вивчення впливу допінгу на організм спортсмена, на пошук методів його виявлення, біохімічних складових, а також здешевлення процедур допінг-контролю та пошук найпростіших та найефективніших його процедур. У зв'язку з цим дослідження організаційних засад боротьби з допінгом актуальне теоретично та практично.

Будучи частиною суспільства, спорт відбиває процеси, які існують у житті людей. Проблема застосування допінгів спортсменами тісно пов'язана з проблемою зловживання наркотичними речовинами (наркоманією), що набули широкого поширення останнім часом особливо серед молоді. Небезпечним є прийом допінгових препаратів спортсменом і для оточуючих, оскільки вживання низки препаратів призводить до зміни його поведінки

(наприклад, до підвищення агресивності), невмотивованих дій, що може спричинити виникнення соціально небезпечної обстановки.

Важливим аспектом боротьби з допінгом у спорті є педагогічний. Довгий час йому не приділялося належної уваги. Зараз, відповідно до документів міжнародного спортивного руху, розробці та впровадженню антидопінгових освітніх програм відводиться одне з головних місць. Важливою стороною педагогічного аспекту є виховна робота.

Незважаючи на велику кількість публікацій, у комплексі ця проблема не розглядалася, а педагогічні та організаційні питання проблеми боротьби з допінгом виявилися недостатньо розробленими. Це значною мірою пов'язано з тим, що результати допінг-контролю на міжнародних змаганнях розголошуються лише з дозволу виконкому Міжнародного олімпійського комітету (далі – МОК) та виконкомів міжнародних спортивних федерацій (далі – МСФ). Інформація про роботу Медичної комісії МОК (далі – МК МОК) обмежена, а у ряді країн публікація матеріалів з певних аспектів функціонування великого спорту перебувала під заборонаю. Все це додає додаткової актуальності та необхідності дослідження організаційних основ боротьби з допінгом.

Передбачається, що недостатня дієвість системи організації боротьби з допінгом має насамперед соціальні детермінанти, врахування яких дозволить підвищити її ефективність. У цій роботі проаналізовано організаційні та соціально-педагогічні аспекти боротьби з допінгом у спорті, використано комплексний підхід при з'ясуванні змісту поняття «допінг», уточнено визначення поняття «допінг», що враховує його багатоаспектність, проаналізовано позитивні та негативні сторони організації боротьби з допінгом у спорті, обґрунтовано шляхи її раціоналізації. На основі відображення об'єктивних закономірностей тренувального процесу та соціальних умов, впливу допінгу на організм, сформульовані засади організації ефективної боротьби з допінгом у спорті.

Отримані результати дослідження щодо визначення обґрунтованої оцінки існуючої системи боротьби з допінгом у спорті, виявлення недоліків та позитивних сторін цієї системи, її впливу на виховання спортсменів дозволяють визначити шляхи підвищення її ефективності. Вивчення матеріалів даного дослідження може сприяти формуванню розуміння ролі боротьби з допінгом у спорті, основних тенденцій розвитку та шляхів підвищення її ефективності у спортсменів, тренерів та спеціалістів фізкультурно-спортивного руху.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в аналізі організації різних аспектів боротьби з допінгом у спорті та визначенні ефективності організації цієї боротьби в сучасному спорті.

На основі сформованої мети були поставлені такі завдання:

- розкрити поняття допінгу в міжнародному праві;
- визначити роль міжнародних регіональних організацій у боротьбі з допінгом у спорті (на прикладі Ради Європи);
- дослідити міжнародні механізми з допінгом у спорті;
- визначити правовий статус та основні напрямки діяльності Всесвітньої антидопінгової агенції;
- описати діяльність Міжнародного спортивного арбітражного суду з розгляду спорів, пов'язаних із порушенням антидопінгових правил;
- розглянути національне законодавство щодо регулювання протидії допінгу у спорті;
- обґрунтувати заходи попередження використання допінгу в спорті в Україні.

Об'єктом дослідження є відносини, які виникають між спортсменом та спортивними організаціями, які контролюють застосування допінгу в процесі змагань.

Предметом дослідження є об'єктивно обумовлена соціальними чинниками структура організації, форми та зміст боротьби з допінгом у спорті.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становив комплекс загальнонаукових дослідницьких методів, з яких найбільш активно задіялися метод наукового аналізу та метод наукового синтезу (основні дослідницькі інструменти, що дозволили осмислити відповідну нормативну простору та правову дійсність), метод наукової класифікації та інші методи наукового узагальнення знань (що дозволили систематизувати інструменти правового забезпечення та реалізації антидопінгових заходів), науковий метод індукції (від приватного до загального) та науковий метод дедукції (від загального до приватного), метод висування наукових гіпотез (основна з яких полягала у припущенні, що у загальному обсязі регулювання превенції та припинення застосування спортивно-допінгових засобів переважає адміністративне право).

Задіяння методу системного аналізу та системного підходу забезпечило цілісність та комплексність дослідження, єдність його концептуального задуму та реалізації. Було використано ряд приватних наукових методів досліджень: порівняльно-правовий (компаративістський), юридико-телеологічний (цільовий), формально-юридичний.

Апробація результатів дослідження. Додаткові результати наукового дослідження були апробовані та опубліковані в рамках науково-практичних конференцій:

- «Міжнародно-правове регулювання боротьби з допінгом у спорті» - ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки 2022.

Структура та обсяг роботи. Структура дипломної роботи зумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Дипломна робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, якими охоплюються сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (56 найменувань).

Загальний обсяг дипломної роботи 66 сторінок, у тому числі список використаних джерел – 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ БОРОТЬБИ З ДОПІНГОМ У СПОРТІ

1.1. Поняття допінгу в міжнародному праві

У сучасній юридичній науці існує низка галузей, які знаходяться у стадії формування. До них можна віднести спортивне та медичне право. Спортивне право – система правових норм, що регулюють комплекс суспільних відносин, які виникають у сфері фізичної культури та спорту, трудового та соціального забезпечення, державно-управлінських, фінансових та ресурсного забезпечення, господарських, кримінально-правових, у сфері спортивної травматології та протидії застосуванню допінгу, міжнародних, а також процесуальних (щодо врегулювання спортивних спорів) [4, с.77].

Медичне право – система правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони здоров'я, медичного страхування, інакше кажучи, усі відносини, які виникають щодо організації, оплати та надання медичної допомоги. Питання розвитку спорту та медицини обговорюються в Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), зокрема у її спеціалізованому закладі – Всесвітній організації охорони здоров'я, у Міжнародному олімпійському комітеті. Вони мають відображення у конституціях багатьох країн, програмах політичних партій тощо [5, с.4].

У сфері спорту фігурують величезні матеріальні та фінансові ресурси, діють потужні стимули як матеріального, так і духовного характеру. У сфері медицини накопичилася велика кількість проблем як організаційно-технічного, так і матеріального характеру. Існує низка інститутів, близьких як до спортивного, так і до медичного права: допінг, стандартизація, страхування здоров'я, соціальність, гендерність, кваліфікаційність, нормативність фізичної культури та спорту, пов'язані з проведенням

спортивних змагань та підготовкою до них спортсменів, охороною фізичного здоров'я учасників цих відносин.

У предмет спортивного медичного права входять відносини щодо організації та стандартизації спортивних заходів, забезпечення їх безпеки, а також страхування, медичного огляду та надання медичної допомоги, соціального та правового захисту спортсменів. Об'єктом цієї системи норм виступає спорт як комплексне явище. Головними суб'єктами спортивного медичного права є спортсмени та спортивні лікарі. Об'єктами спортивного медичного права є біостимулятори та допінг [6, с.377].

У загальнозрозумілому сенсі допінг у спорті (від англ. «doping», «dope» – «давати наркотики») означає фармакологічні препарати, методи та процедури, що використовуються з метою стимуляції фізичної та психічної працездатності та досягнення завдяки цьому високого спортивного результату [12, с.291]. Крім того, це будь-які речовини природного або синтетичного походження, що дозволяють в результаті їх прийому, досягти покращення спортивних результатів.

Використання допінгу – питання не нове, адже ще в Стародавній Греції спортсмени вживали різні продукти та речовини, що підвищують активність та функціональність організму, але відомий нам термін «допінг» почав використовуватися щодо спортсменів з 1865 року [12, с.292].

У сучасному олімпійському русі проблема використання допінгу почала набирати обертів у другій половині минулого століття: спортивний світ вразила хвиля випадків, коли спортсменам була потрібна медична допомога після вживання стимулюючих препаратів. По-справжньому серйозну увагу до проблеми допінгу було приділено в середині 60-х років минулого століття, коли під час шосейних перегонів у Римі помер учасник Тур де Франс, який не приховував, що приймає амфетаміни [12, с.293]. Після цього Міжнародний олімпійський комітет уперше склав списки заборонених препаратів та почав виявляти спортсменів, які вживають такі препарати.

Одним із детермінантів наростаючої дисфункціональності державного управління у сфері превенції та припинення незаконного застосування допінгових засобів у спорті є відсутність правової дефініції поняття «спортивно-допінговий засіб» належної якості та необхідної теоретичної глибини, яка при цьому є прагматично релевантною.

Сьогодні підхід майже повсюдно полягає в тому, що дається зовсім коротке пояснення, що таке спортивно-допінговий засіб (допінг у спорті), з посиланням на деякі переліки заборонених до вживання субстанцій. Але в тому й прорахунок, що зведення предмета антидопінгових заборон та інших обмежень до змісту якогось списку не вирішує проблеми, оскільки апріорі виключає новостворені субстанції, не внесені до цього списку, а такі активно створюються фармацевтичною індустрією щороку [22, с.129].

Тому, не виключаючи реалізованого нині підходу, його слід добудувати розробкою та закріпленням правового визначення поняття «спортивно-допінговий засіб», що максимально вичерпно і всеосяжно інтерпретує і роз'яснює суть і значення цього поняття.

В умовах вкрай слабкої правознавчої визначеності названого кола питань, основним постачальником базових ідей та дефініцій праобразів є закордонні нормативні акти про заборону вживання допінгових засобів у спорті та референтна закордонна судова практика. Не заперечуючи цінності українських джерел, відзначимо, що вибірка, зроблена з безлічі розвинених країн, дає незрівнянно багатший матеріал, виступаючий «прекурсором» високоякісних релевантних концептуальних побудов.

Здебільшого норми закордонного законодавства про заборону, превенцію та припинення вживання допінгових засобів у спорті в частині, що стосується визначення поняття «спортивно-допінговий засіб», обмежуються модальністю. Закордонне законодавство дуже різноманітне, хоч і зводиться до певної галузі, що визначається міжнародними документами та документами Всесвітнього антидопінгового агентства. Судових рішень у справах про вживання допінгу у спорті знайдено безліч. Однак релевантних

для наших цілей правових позицій у більшості таких судових документів немає. Європейські суди (наприклад, у Швейцарії, Австрії, Нідерландах) часто безпосередньо цитують документи ВАДА, національних антидопінгових агентств, цитують рішення Спортивного арбітражного суду в Лозанні, не надаючи при цьому власних інтерпретацій та позицій про допінг, його небезпеку, про належні модальності превенції вживання допінгових засобів у спорті [31, с.152].

Практика дає підстави для врахування при конструюванні нової дефініції поняття «спортивно-допінговий засіб» наступних позицій:

- 1) націленість на нечесне і несправедливе здобуття перемоги;
- 2) спрямованість на досягнення інструментального результату (при реальній можливості його досягнення) у вигляді модифікування фізіологічної функції (а також структури або органу) людського організму або деякої «перебудови» людського організму (на генетичному рівні) через надання фармакологічного, імунологічного, метаболічного або генетичного впливу активної речовини, що міститься у спортивно-допінговому засобі;
- 3) спрямованість досягнення інструментального результату (за реальної можливості його досягнення) як елімінування (зняття, усунення) низки психологічних бар'єрів спортсмена [32, с.187].

Відповідно до рішення Міжнародного олімпійського комітету до допінгів належать:

- 1) так звані допінгові речовини, які поділені на п'ять груп:
 - анаболічні стероїди (тестостерон, ретаболіл, метенол та ін.);
 - бета-блокатори (пропланолол, атенолол, метропролол та ін.);
 - діуретичні засоби (дихлотіозид, гідрохлотіазидфуресеросемід та ін.);
 - стимулятори (амфетамін, кофеїн, кокаїн, метил-ефедрин, фентермін та ін.);
 - наркотичні засоби (кофеїн, героїн, морфін та ін.);

2) допінгові методи, наприклад, кров'яний допінг – аутогемотрансфузія, використання еритропоєтину, препаратів, що збільшують плазму крові;

3) речовини, прийом яких на змаганнях підлягає обмеженню та у разі відсутності прямих медичних показань також може бути розцінений як допінг [11].

Існує також чотири класи сполук, що підлягають обмеженням, навіть при їх прийому в лікувальних цілях:

- 1) алкоголь (настойки з вмістом етилового спирту);
- 2) маріхуана;
- 3) засоби місцевої анестезії;
- 4) кортикостероїди.

З медичної точки зору використання допінгу несе значну небезпеку здоров'ю спортсмена. Дія допінгових речовин на організм залежить від статі, віку, здоров'я, особливостей нервової системи та обміну речовин, умов середовища та інших факторів. Штучно стимулюючи організм, допінгові речовини здійснюють збудливу дію на центральну нервову систему, знімають гальмування, створюють хибне відчуття підвищення можливостей і відсутності втоми, порушують нормальну регуляцію функцій, обумовлюють нераціональну, неекономну їх діяльність при фізичних напруженнях і без того [11].

Вони сприяють вичерпанню ресурсів організму, перенапруги, можуть спричинити невротичні розлади, гостру серцеву недостатність, інфаркт міокарда та привести навіть до смертельного результату. Після відносно короткочасного збудження функцій настають їхнє придушення та падіння працездатності. Під впливом допінгу можуть спостерігатися порушення спортивної техніки та орієнтування, зниження логічного мислення, невмотивовані зміни поведінки та виражена агресивність. З медико-правових позицій вимагають пильного вивчення такі терміни, як: стимулятори,

допінги, психоактивні речовини та засоби, новий термін – «токсикоманічна речовина та засіб».

Безпосередньо проблема допінгу відображена у багатьох нормативних правових міжнародних актах, проте однозначного визначення допінгу у міжнародному праві не сформовано. Питання залишається дуже дискусійним. Р. В. Чередник наводить історичний аспект розуміння допінгу, обґрунтовуючи введення його у спорт у 1865 році, яке спочатку пов'язувалося зі стимуляцією коней під час перегонів [54, с.272].

Спочатку під допінгом розумілося використання субстанцій, що штучно підвищують ефективність виступів. Історично першим юридичним закріпленням допінгу є Конвенція проти застосування допінгу №135 від 16.11.1989 року, прийнята у Страсбурзі. Вона стала одним із перших інструментів міжнародного права з регламентації питань прийому допінгу та боротьби з ним [7].

Відповідно до пункту «а» частини 1 статті 2 Конвенції проти застосування допінгу: «допінг у спорті означає запровадження спортсменами або застосування ними різних видів фармакологічних допінгових препаратів або методів допінгу» [7]. У статті 2 розкривається поняття видів фармакологічних допінгових препаратів: «види фармакологічних допінгових препаратів або методи допінгу означають типи допінгових препаратів та методи допінгу, перелічені у списках, схвалених групою з розгляду дії та заборонені міжнародними компетентними спортивними організаціями» [7].

Таким чином, термін відображає фізичну сторону застосування допінгу, конкретні ситуації, коли ці препарати можуть бути застосовані. У свою чергу порядок застосування препаратів дозволеним до вживання у спорті закріплює фармакологія – наука про лікарські речовини та як вони впливають на організм людини.

Популяризація спорту у світі призвела до появи проблеми вживання спортсменами заборонених препаратів та речовин, що покращують їх фізичні та психологічні показники у змаганнях. Високі спортивні досягнення

вимагають від спортсмена надзусиль, що змушує їх використовувати препарати для успіху. Перебіг часу вносить новий сенс у критерії та класифікації допінгу, які змінюються, еволюціонують і включають більш нові складові частини.

С.Д. Білоцький визначає допінг як органічну або неорганічну речовину в твердому, рідкому або газоподібному стані, введена в організм спортсмена будь-яким шляхом – перорально, ректально, шляхом внутрішньовенних або внутрішньом'язових ін'єкцій, через шкіру та ін., що забезпечує підвищення спортивного результату понад норми, характерні для засобів та методів тренувального процесу і наносить шкоду здоров'ю спортсмена, як при одноразовому, так і при постійному використанні з перевищенням встановлених медичної наукою норм дозування [10, с.32].

О.А.Бруснікіна вважає, що поняття «допінг» в самому узагальненому вигляді має включати медичні, психологічні, моральні, педагогічні та соціальні аспекти [13, с.41].

Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту, прийнята Генеральною конференцією ООН у Парижі 21 листопада 1978 року, закріпила, що: «Допінг – явище, небезпечне здоров'я і суперечить спортивній моралі» [34]. Поняття спортивної моралі визначає сумлінне ставлення спортсмена до вживання допінгу та відсутність бажання у його вживанні.

Важливим міжнародно-правовим актом, що закріплює поняття допінг, Світовий антидопінговий кодекс, прийнятий Всесвітнім антидопінговим агентством 5 березня 2003 р. у Копенгагені на Всесвітній конференції з допінгу у спорті. Відповідно до ст. 1 «Допінг визначається як вчинення одного чи кількох порушень антидопінгових правил» [16].

Поняття містить посилання на інші статті кодексу, що встановлюють конкретні випадки застосування заборонених субстанцій і методів у спорті. Наводиться допустимий вміст певних речовин у крові, сечі, калі, тому що саме в них можна виявити вміст заборонених та сторонніх субстанцій. Кардинальна відмінність двох підходів у тому, що у першому випадку

поняття сприймається як фізична сторона застосування заборонених речовин. У той час як у другому визначенні дано ширший спектр забороненого у спорті, а саме певні категорії речовин та різні терміни дискваліфікації спортсмена за їх застосування, точно розкрито зміст, акцентовано увагу на шкоді препаратів у спорті.

Це свідчить про те, що антидопінгове законодавство розвивається своєчасно, паралельно з розвитком фармакологічної та наукової сфери життя суспільства. Таким чином, допінг – це введення в організм людини будь-яким шляхом речовини, чужої цьому організму, будь-якої фізіологічної субстанції в ненормальній кількості або будь-якої речовини неприродним шляхом для того, щоб штучно та нечесно підвищити результат спортсмена під час виступу на змаганнях [24, с.82].

Отже виділяються основні ознаки, допінгу:

- 1) передбачає використання спортсменами заборонених речовин чи способів їх вживання;
- 2) допінг – це явище, що відбувається у спортивній сфері;
- 3) спрямований на підвищення результатів у спорті;
- 4) є незаконною діяльністю.

Здавалося б, така увага міжнародних та національних організацій до проблеми використання допінгу має сприяти позитивній динаміці боротьби з ним. Але практично все відбувається інакше. Чим більше обмежень запроваджують організації-борці з допінгом, тим більш витончені засоби та методи приховування вигадують ентузіасти, які заробляють на впровадженні допінгу у спортивне середовище.

Вирішення даної проблеми на наш погляд бачиться у контролі над особами, які безпосередньо контактують зі спортсменами у їхній професійній діяльності (тренери, лікарі тощо), тому що в більшості випадків саме з подачі зазначених осіб спортсмени починають використовувати допінг. При цьому важливо розуміти, що контроль не повинен мати тоталітарного характеру і перебувати у постійних перевірках.

Антидопінгова політика повинна носити в першу чергу агітаційний характер і доводити до спортсменів та осіб, які працюють з ними, відомості про шкоду допінгу, як для здоров'я, так і для спортивної кар'єри спортсмена. Безумовно, крім агітаційних методів повинні застосовуватися і більш імперативні методи, такі як адміністративна та кримінальна відповідальність, можливо навіть серйозніша, ніж передбачена нинішнім українським законодавством, але саме на мотивації та агітації має будуватися превентивна (попереджувальна) функція антидопінгового руху [29, с.11].

Виходячи з вищевикладеного можна визначити допінг як незаконне використання спортсменами заборонених речовин або методів їх вживання у спортивній сфері для підвищення результатів у спорті. З розвитком спорту та міжнародного права поняття «допінг» стає більш уніфікованим. Розширення людських можливостей у спорті вимагає створення ефективного механізму контролю щодо запобігання використанню допінгу.

1.2. Роль міжнародних регіональних організацій у боротьбі з допінгом у спорті (на прикладі Ради Європи)

Саме в Європейському регіоні закладено початок створення міжнародно-правового регулювання міжнародного співробітництва щодо антидопінгової діяльності. Розглядаючи особливості антидопінгової боротьби в Європейському регіоні необхідно пам'ятати, що цей напрямок регіонального співробітництва, так само як і будь-які інші елементи спортивної політики, виступають невід'ємним елементом загальної діяльності як Європейського Союзу, так і Ради Європи.

Важливо згадати також європейську Білу книгу спорту, що декларує основи розвитку спорту й задає тон спортивній політиці ЄС, а також неодноразово згадує про важливу роль спорту в Європейському суспільстві. Відзначається важливість спорту в просуванні цінностей ЄС на міжнародному рівні й враховується важливість співпраці між державними

органами влади та неурядовими спортивними організаціями, а так само й використання спортивних заходів для реалізації концепції спортивної дипломатії. Також окремої згадки заслуговує некомерційна програма Європейського союзу ЕРАЗМУС+ [23].

Хоча ця програма не є виключно антидопінговою і спортивною, та охоплює широку соціально-гуманітарну сферу, але завдяки своєму спрямуванню на навчання, роботу та стажування за обміном між громадянами Європи та ряду третіх держав, вона сприяє популяризації європейських цінностей у боротьбі з допінгом, зокрема в рамках програми ЕРАЗМУС+: Sports, яка діє з 2014 року [23].

У межах цього напрямку програма сприяє розвитку європейського спортивного руху; пропаганді масового спорту серед європейських громадян; популяризації здорового способу життя, а також чистого від допінгу спорту; здійснюється фінансування та проведені благодійних спортивних заходів; проводиться сприяння в перепідготовці та працевлаштуванні колишніх спортсменів тощо. Зауважимо, що розвиток масового спорту розглядається як один із важливих факторів, що сприяє інтеграційним процесам у середині ЄС.

Також у рамках програми ЕРАЗМУС+: Sports здійснюється не тільки пропагування антидопінгових принципів у спорті, а й боротьба з протиправним впливом на результати спортивних змагань, захист неповнолітніх, підтримку інноваційних підходів до реалізації принципів ЄС ефективного управління у спорті, стратегії ЄС у галузі соціальної інтеграції та рівних можливостей, заохочення участі в спортивній та фізичній активності (підтримка реалізації Керівних принципів фізичної активності ЄС, волонтерства, зайнятості в спорті, а також освіти та професійної спортивної підготовки), а також підтримка реалізації Керівних принципів ЄС для спортсменів із подвійною кар'єрою [23].

Ці партнерства включають також малі спільні партнерства, спрямовані на заохочення соціальної інтеграції і рівних можливостей у спорті,

просування європейських традиційних видів спорту та ігор, підтримуючи мобільність волонтерів, тренерів, менеджерів та працівників некомерційних спортивних організацій і захищаючи спортсменів, особливо наймолодших, від небезпек для здоров'я та безпеки шляхом поліпшення тренувань і умов змагань. Аналіз актів права Європейського Союзу, а також офіційних заяв представників Європейського Союзу, дозволяє виділити ряд ключових напрямків спортивної політики Європейського Союзу.

По-перше, спорт як фактор поліпшення здоров'я населення і збільшення їх фізичної активності. Стратегічне значення набуває спорт саме як єдиний соціальний рух, який здатний бути інструментом у вирішенні проблеми профілактики здорового способу життя громадян ЄС [33, с.32]. Постійне зниження фізичної активності призводить до погіршення здоров'я, що несе в собі й економічні втрати. У зв'язку з цим активно залучається організація Європейська мережа з просування здорового способу життя та фізичної активності (NEPA Europe).

У 2019 році ЄВРОПОЛом за участю Всесвітньої антидопінгової агенції та 33 країн було проведено операцію «Вірібус», під час якої успішно ліквідовано 17 організованих злочинних угруповань, причетних до торгівлі контрафактними ліками та допінговими матеріалами по всій Європі. Це не перший і, на наш погляд, не останній випадок, коли за допомогою правоохоронних органів вдається виявляти такі порушення.

Справді, існують області, в яких для забезпечення успіху антидопінгових зусиль потрібна участь держав як на міжнародному, так і національному рівнях. Необхідною умовою для ефективного вирішення проблеми на міжнародному рівні є наявність угоди між державами, що виражає їхню єдину узгоджену волю.

Такими угодами у сфері протидії допінгу виступають:

- Конвенція проти застосування допінгу, ухвалена Радою Європи 16 листопада 1989;

– Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, ухвалена на сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 19 жовтня 2005 року 35, с.423].

Держави, які ратифікували дані міжнародно-правові акти, зобов'язані відповідно до принципу *pacta sunt servanda* сумлінно їх виконувати та з цією метою вживати відповідних заходів на внутрішньодержавному рівні. Безпосереднє відношення до процесу реалізації міжнародно-правових норм має міжнародний контроль.

Контрольна діяльність здійснюється у відповідній правовій формі, яка виявляється у діяльності суб'єктів контролю щодо здійснення перевірки дотримання прийнятих сторонами зобов'язань. Беручи за основу організаційну структуру та суб'єктів контрольної діяльності, можна виділити такі форми міжнародного контролю, як:

- контроль, що здійснюється державами;
- контроль, що здійснюється міжнародними організаціями;
- контроль, що здійснюється спеціально заснованими міжнародними органами;
- контроль, що здійснюється спеціальними місіями, заснованими державами та міжнародними організаціями;
- контроль, який здійснюється спеціальними представниками (посланцями) вищих посадових осіб міжнародних організацій;
- контроль, що здійснюється неурядовими міжнародними організаціями.

Крім форм міжнародного контролю, у міжнародно-правовій практиці вироблено певні методи перевірки дотримання державами своїх зобов'язань, що впливають із міжнародно-правових актів. До таких методів відносять обмін інформацією, доповіді, звіти, консультації, спостереження, розслідування та ін. [44, с.26]. Не розглядаючи детально зміст міжнародних

документів боротьби з допінгом, відзначимо лише механізми контролю над дотриманням.

Для забезпечення належного виконання державами своїх зобов'язань щодо Конвенції проти застосування допінгу було створено Групу з розгляду дії (далі – Моніторингова група, Група), що складається з представників держав-учасниць. Група наділяється контрольними функціями, які включають моніторинг положень Конвенції, підготовку доповідей про здійснення Конвенції та організацію консультативних та оціночних візитів до держав [39, с.18].

Слід зазначити, що консультаційні візити організуються для надання допомоги державам у здійсненні політики та програм, необхідних для дотримання положень Конвенції. Також організуються ознайомчі відвідини, у яких публікуються звіти про оцінку. Водночас Група надсилає рекомендації щодо заходів щодо виконання Конвенції та проводить консультації з відповідними спортивними організаціями.

Кожна держава-учасниця представляє Моніторинговій групі щорічну доповідь за допомогою он-лайн-питання про кроки, які вона робить для здійснення положень Конвенції. Моніторингова група скликається Генеральним секретарем Ради Європи та збирається двічі на рік. Для вирішення питань, що стосуються її різних областей компетенції, Група має спеціалізовані консультативні групи з дотримання Конвенції, освіти, правових питань та науки [39, с.20].

У 1999 році за активної участі Ради Європи було створено Всесвітнє антидопінгове агентство (далі – ВАДА) [2, с.53]. У зв'язку з цим на 9-й Конференції європейських міністрів, відповідальних за спорт, що проходила у травні 2000 року, Комітету Міністрів рекомендувалося забезпечувати участь Ради Європи та Моніторингової групи у роботі ВАДА та надавати підтримку Групі для ефективної співпраці з Агентством.

Внаслідок змін, що відбулися, виникла необхідність внесення поправок до Конвенції, спрямованих на створення обов'язкового механізму допінг-

контролю та взаємного визнання допінг-контролю на території інших держав. Внаслідок цього було розроблено та прийнято 12 вересня 2002 року Додатковий протокол до Конвенції. Необхідно зазначити, що контрольні функції Групи з розгляду дії не обмежуються лише моніторингом положень Конвенції та перевіркою відповідності дій держав щодо виконання прийнятих зобов'язань, але також виражаються у відповідних вимогах щодо усунення порушень, а також надання консультаційних послуг та рекомендацій [52, с.50].

Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті (далі – Конвенція ЮНЕСКО) [36] набула чинності 1 лютого 2007 року. Велика кількість держав-учасниць Конвенції ЮНЕСКО відображає величезну значущість проблеми та бажання країн брати він зобов'язання на її вирішення. Конвенція ЮНЕСКО забезпечує виконання державами на національному рівні таких заходів:

- обмеження доступності заборонених субстанцій та методів, зокрема у боротьбі з поширенням заборонених субстанцій та методів, щодо контролю за їх виробництвом, переміщенням, ввезенням, розподілом та продажем;
- спонукання виробників харчових добавок маркувати продукцію належним чином, включаючи інформування про хімічний склад їх продуктів та гарантії якості;
- надання фінансової підтримки програмам тестування чи проведення допінг-контролю;
- сприяння Всесвітньому антидопінговому агентству у виконання його місії;
- розробка освітніх та інформативних програм;
- сприяння у проведенні антидопінгових досліджень [36].

Вищим органом Конвенції ЮНЕСКО є Конференція Сторін, сесії якої відбуваються раз на 2 роки. Конференція Сторін розглядає доповіді держав-учасниць про заходи, вжиті ними для виконання своїх зобов'язань, а також

результати моніторингу дотримання Конвенції. Водночас Конференція Сторін визначає напрями та механізми співробітництва між державами-учасницями та ВАДА, запитує у ВАДА доповідь для вивчення того, як виконуються положення Кодексу [39, с.22].

Для моніторингу національних доповідей використовується спеціальна система AntiDoping Logic (далі – ADLogic) та її онлайн-запитувач. З кожного питання держава має контрольний показник. Якщо держава не досягла мінімального значення контрольного показника, то вважається, що вона не виконує або не повністю виконує відповідне положення Конвенції ЮНЕСКО. На основі значень контрольних показників система ADLogic обчислює загальний рівень дотримання Конвенції її учасниками.

Велика увага приділяється виконанню положень щодо обмеження доступності заборонених субстанцій та методів, а також запровадження передової практики в галузі збуту та розповсюдження харчових добавок з метою запобігання неналежного застосування заборонених субстанцій [39, с.24].

В результаті моніторингу з'ясувалося, що серед держав відсутнє чітке розуміння як інтегрувати Всесвітній антидопінговий кодекс із Конвенцією, кого залучати до боротьби з допінгом та як використовувати навички різних зацікавлених сторін для здійснення положень Конвенції. У зв'язку з цим на шостій сесії Конференції Сторін, що проходила 25-26 вересня 2017 року, було вирішено створити робочу групу для розробки оперативних керівних принципів Конвенції та системи санкцій за невиконання положень Конвенції. Проекти цих документів були представлені на сьомій сесії Конференції Сторін у жовтні 2019 року.

Метою документа під назвою «Оперативне керівництво Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом» є забезпечення чіткого розуміння ключових заходів Конвенції та надання державам підтримки у здійсненні її положень. У документі описано роль кожного керівного органу Конвенції, Фонду для викорінення допінгу у спорті, детально вказано процес

моніторингу Конвенції, що проходить з використанням системи ADLogic, та відновлення прав держав, що не дотримуються, а також розглянуті питання співпраці та просування Конвенції [15, с.24].

В іншому документі – Рамки дисциплінарних заходів за недотримання Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом – визначено статус дотримання та недотримання Конвенції, а також дисциплінарні заходи щодо держав у разі недотримання. Статус «держава-учасниця» має держава, яка надає національну доповідь у встановлений термін і досягає 60%-го порогового рівня дотримання за системою ADLogic. Якщо держава визнається такою, що не дотримується Конвенції, то наслідки для такої держави передбачені не тільки з боку ЮНЕСКО, але й спортивної спільноти.

Так, дисциплінарні заходи з боку ЮНЕСКО виражаються у позбавленні права у держави на отримання фінансування від Фонду для викорінення допінгу у спорті, а також права у будь-якого представника держави обіймати будь-яку посаду або зберігати будь-яку посаду в Президії Конференції Сторін, Комітеті із затвердження проектів, Фонду для викорінення допінгу в спорті.

Зі сторони Олімпійського руху та міжнародних спортивних федерацій, держави позбавляються права подавати заявку на участь в Олімпійських іграх, чемпіонатах світу та інших міжнародних заходах. Водночас дисциплінарні заходи застосовуються відповідно до статті 22 Всесвітнього антидопінгового кодексу «недотримання урядом... Конвенції ЮНЕСКО надалі може призвести до неможливості подавати заявки на участь у змаганнях, а також до додаткових дисциплінарних заходів, наприклад, позбавлення службових приміщень; неможливість або недопущення будь-якої кандидатури проводити якесь міжнародне змагання в країні, скасування міжнародних змагань; символічні заходи та інші наслідки згідно з Олімпійською хартією» [16].

Примітно, що наслідки недотримання положень Конвенції ЮНЕСКО з боку спортивної спільноти можна назвати суттєвішими, оскільки охоплюють

важливу для держави спортивну сферу. Водночас ці наслідки не пов'язані автоматично з процесом моніторингу дотримання Конвенції та належать до статей Світового антидопінгового кодексу.

Таким чином, міжнародний контроль постає як один із дієвих засобів досягнення ефективності міжнародно-правової норми боротьби з допінгом у спорті. Якщо результатом міжнародного контролю є констатація факту про виконання або порушення міжнародно-правових зобов'язань, то його висновки можуть бути підставою для постановки питання про відповідальність за порушення міжнародного зобов'язання.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ З ДОПІНГОМ У СПОРТІ

2.1. Міжнародно-правове регулювання боротьби з допінгом у спорті

Як відомо, з кожним роком у спортивну сферу вкладається дедалі більше матеріальних засобів. Збільшується кількість різноманітних організацій, які мають безпосередній комерційний інтерес у тому чи іншому спортивному середовищі. Багато держав розуміють вигоду спорту у всіх відносинах та сприяють його розвитку, борючись за проведення у себе олімпіад та різних міжнародних турнірів. Все це та численні інші причини призводять до великої кількості спортивних спорів. Найбільш серйозними конфліктами, що призводять до дискваліфікації, інколи ж і до кримінального покарання, є допінгові спори.

У літературі неодноразово зверталася увага на необхідність належного регулювання спортивних правовідносин, оскільки йдеться не лише про спортивні досягнення, авторитет держави чи спортсмена, а й про мільярдні вкладення у спорт. Саме чітке та повне правове регулювання всіх суспільних відносин у галузі спорту та виконання вимог спортивного законодавства має стати гарантією не лише високих спортивних досягнень, а й захисту прав, законних інтересів спортсменів [51, с.30]. У світлі сказаного важливо наголосити, що питання, пов'язані з відповідальністю у спорті, не є з позиції як спортивної, так і юридичної практики суто периферійними питаннями. Їх слід відносити до ядра правового регулювання.

У сьогоднішніх реаліях комплексність проблематики відповідальності – у спорті очевидна і проявляється у різних напрямках правового регулювання. У той же час видається, що одним із ключових напрямків є проблема відповідальності за допінг у спорті. Оскільки в більшості випадків допінг у спорті тягне за собою спортивну дискваліфікацію особи, важливо

визначити правову природу такої дискваліфікації, є вона юридичною відповідальністю правопорушника або представляє щось інше.

З огляду на нормативний характер права, юридична відповідальність як певна реакція настає лише у випадках, коли норма права порушена, тобто відбувається вихід за встановлену правом міру поведінки. При цьому з урахуванням соціальної функції права вихід за її межі означає у будь-якому разі настання негативної реакції з боку держави. Таким чином, суттєвою та загальною ознакою юридичної відповідальності, яка характерна для всіх її видів, є державне засудження поведінки суб'єкта, що виходить за рамки правових норм.

Проблема допінгу була і залишається однією з головних проблем насамперед професійного спорту, тому що, незважаючи на боротьбу, кількість, види та форми допінгів постійно вдосконалюються, їх використання завдає шкоди здоров'ю спортсменів, спотворює реальні спортивні результати, девальвує саме поняття спорту. У зв'язку з цим таке соціальне явище, як допінг у спорті, піддане безумовному державному засудженню на всіх рівнях. Чинні правові норми закріплюють правило про заборону використання спортсменами заборонених речовин і методів, сприяють підвищенню працездатності. У загальному вигляді ідея такої заборони полягає у забезпеченні спортсменам рівних умов чесної боротьби у змаганнях [48, с.89].

Одним з основоположних принципів права є презумпція невинуватості, яка передбачає, що особа вважається невинною, поки її вина у скоєнні правопорушення не буде доведена судовим актом (рішенням), що набрав законної сили. Цей принцип знайшов закріплення в багатьох міжнародних нормах. Відповідно до положень ст. 11 Загальної декларації прав людини, кожна людина, обвинувачувана у скоєнні злочину, має право вважатися невинною доти, доки її винність не буде встановлено законним порядком шляхом гласного судового розгляду, при якому їй надаються всі можливості для захисту.

Ніхто не може бути засуджений за правопорушення на підставі вчинення будь-якого діяння або за бездіяльність, які під час їх вчинення не становили злочину за національними законами або міжнародним правом. Не може також накладатися покарання тяжче, ніж те, що могло бути застосоване в той час, коли правопорушення було вчинене.

У силу правил ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення вважається невинним доти, доки його винність не буде встановлена законним порядком. У нормах зазначених актів ми не знайдемо обмежень щодо використання принципу, що розглядається: наприклад, немає вказівки на те, що він може застосовуватися тільки в кримінальному праві і не може бути використаний у сфері спорту. Проте спортивні організації, користуючись своєю автономністю, вирішили не лише не застосовувати принцип презумпції невинуватості, але й вивернули його навиворіт, зробивши, по суті, презумпцією винності [3, с.209].

Далі безпосередньо розглянемо правову основу антидопінгового законодавства.

Вагомим міжнародно-правовим актом у сфері спорту стала Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту ЮНЕСКО, прийнята на Генеральній конференції цієї Організації, що відбулася в Парижі 1978 р. Метою прийняття цього документа було прагнення поставити розвиток фізичного виховання та спорту на службу прогресу людства, сприяти їх удосконаленню та спонукати уряди, неурядові компетентні організації, працівників освіти та окремих осіб керуватися Хартією, сприяти її поширенню та застосуванню [34].

16 листопада 1989 р. у Страсбурзі державами – членами Ради Європи та іншими державами – учасниками Європейської культурної конвенції було підписано Конвенцію проти застосування допінгу. Цей документ зайняв особливе місце у списку міжнародно-правових актів у галузі боротьби з допінгом у спорті, піднявши цю боротьбу на якісно вищий рівень. Конвенція

була ратифікована ухвалою Ради міністрів СРСР від 28 грудня 1990 р. і набула чинності для СРСР 1 квітня 1991 р.

Україна є Стороною цієї Конвенції досі. Відповідно до Конвенції, її учасники координують політику та діяльність своїх урядів та інших заінтересованих державних організацій, які займаються боротьбою проти застосування допінгу в спорті, стежать за практичним застосуванням Конвенції, вживають заходів (правових або адміністративних) для обмеження доступності допінгу, а також застосування у спорті заборонених препаратів та методів допінгу та, зокрема, анаболічних стероїдів.

У додатку до Конвенції міститься Перелік видів заборонених фармакологічних допінгових препаратів та методів допінгу. З метою розширення та закріплення застосування положень Конвенції 12 вересня 2002 р. у Варшаві було підписано Додатковий протокол до Конвенції проти застосування допінгу, який не набув чинності.

15 травня 1992 м. на 7-ій Конференції міністрів у справах спорту європейських країн, що проходила в Греції, була прийнята Спортивна хартія Європи, яка доповнила етичні принципи та директиви, сформульовані в Європейській конвенції про насильство та негідну поведінку глядачів на спортивних змаганнях та під час футбольних матчів (прийнята 19 серпня 1985 р.), а також у Конвенції проти застосування допінгу у спорті [49, с.517].

У Хартії було наголошено на необхідності з'єднання морального виховання зі спортом. Проте зусилля, що вживалися міжнародною спільнотою зі створення у «великому спорті» умов для чесної боротьби, не стали домінуючим трендом. Паралельно з такими зусиллями продовжувала загострюватися проблема застосування допінгу, яка давалася взнаки новими сенсаційними викриттями.

Справа дійшла до того, що на межі тисячоліть характерними стали висловлювання окремих спортивних функціонерів у тому дусі, що рекорди, встановлені в 1980-1990 рр., неможливо перевершити через те, що вони були показані в період фактично безконтрольного застосування допінгу і тому їх

потрібно анулювати, розпочавши новий відлік часу у «великому спорті», починаючи з 2000 р. Подібні радикальні міркування, як не важко здогадатися, отримували рішучу відсіч з боку багатьох спортсменів та тренерів, які ніколи не практикували «допоміжні технології» підвищення спортивних результатів і тому для них були образливими спроби підрівняти всіх.

Всесвітній антидопінговий кодекс (далі також – Кодекс) був прийнятий у 2003 році і почав діяти у 2004 році. Оновлений Кодекс був затверджений Радою засновників Всесвітньої антидопінгової агенції 17 листопада 2007 року та набув чинності з 1 січня 2009 року. Офіційний текст Всесвітнього антидопінгового кодексу існує в англійській та французькій версії та опублікований на сайті Всесвітнього антидопінгового агентства [16].

Кодекс є основним та універсальним документом, на якому ґрунтується Всесвітня антидопінгова програма у спорті. Мета Кодексу полягає у підвищенні ефективності боротьби з допінгом у світі шляхом поєднання основних елементів цієї боротьби. Для досягнення ефективною взаємодії у тих питаннях, в яких потрібна одноманітність, Кодекс містить конкретні положення. У той самий час він досить універсальний у випадках, коли потрібен гнучкий підхід до питань застосування практично принципів боротьби з допінгом [17, с.75].

Цілі Всесвітньої антидопінгової програми полягають у наступному:

- захищати фундаментальне право спортсменів брати участь у змаганнях, вільних від допінгу і, таким чином, пропагувати здоров'я, справедливість та рівність для всіх спортсменів світу;

- забезпечувати створення узгоджених, скоординованих та ефективних антидопінгових програм як на міжнародному, так і на національному рівнях, щоб розкривати, стримувати та запобігати випадкам застосування допінгу [16].

У той же час Генеральна конференція ЮНЕСКО на своїй 33-й сесії, що відбулася 3-21 жовтня 2005 року в Парижі, враховуючи резолюцію 58/5,

ухвалену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 3 листопада 2003 р. та яка стосується спорту як засобу сприяння, розвитку та миру, усвідомлюючи, що спорт повинен відігравати важливу роль в охороні здоров'я, у моральному, культурному та фізичному вихованні, а також у сприянні зміцненню міжнародного взаєморозуміння та миру, наголошуючи на необхідності заохочення та координації міжнародного співробітництва, спрямованого на викорінення допінгу у спорті, висловлюючи стурбованість у зв'язку з використанням спортсменами допінгу у спорті та наслідками цього для їхнього здоров'я, принципу справедливої гри, викорінення шахрайства та майбутнього спорту, усвідомлюючи, що допінг ставить під загрозу етичні принципи та виховні цінності, закріплені у Міжнародній хартії фізичного виховання та спорту ЮНЕСКО Олімпійської хартії, нагадуючи про те, що Конвенція проти застосування допінгу та Додатковий протокол до неї, прийняті в рамках Ради Європи, є інструментами публічного міжнародного права, на яких ґрунтуються політика країн та міжурядова співпраця в галузі боротьби з допінгом, посиляючись на рекомендації щодо допінгу, прийняті на другої, третьої та четвертої міжнародних конференціях міністрів та керівних працівників, відповідальних за фізичне виховання та спорт, які були організовані ЮНЕСКО в Москві (1988 р.), Пунта-дель-Есте (1999 р.) та Афінах (2004 р.), а також на резолюцію 32 С/9, прийняту Генеральною конференцією ЮНЕСКО на її 32-й сесії (2003 р.), зважаючи на Світовий антидопінговий кодекс, прийнятий Всесвітнім антидопінговим агентством 5 березня 2003 р. у Копенгагені на Всесвітній конференції з допінгу а також Копенгагенську декларацію про боротьбу з допінгом у спорті, враховуючи необхідність проведення та розширення на постійній основі досліджень для вдосконалення методів виявлення допінгу та більш глибокого вивчення факторів, що впливають на його використання, з метою забезпечення максимальної ефективності стратегій запобігання застосуванню допінгу, враховуючи також важливість освіти на постійній основі спортсменів, допоміжного персоналу спортсменів та суспільства в цілому з питань

запобігання застосуванню допінгу, приймаючи у увагу необхідність нарощування потенціалу держав-учасників для здійснення програм боротьби з допінгом, враховуючи, що державні органи та організації, відповідальні за спорт, виконують взаємодоповнюючі функції щодо запобігання застосуванню допінгу у спорті та боротьбі з ним, зокрема для забезпечення належного проведення спортивних заходів на основі принципу справедливої гри та охорони здоров'я їх учасників, 19 жовтня 2005 року ухвалила Міжнародну конвенцію про допінг у спорті [36].

Довгий час використання допінгу розглядалося як порушення, яке підлягає безумовній відповідальності. Тому суд, вирішуючи спори, пов'язані із застосуванням спортсменами допінгу, зазвичай керувався принципом презумпції винності спортсмена. Відповідно до цього принципу розподілявся і тягар доказування: спортсмен визнавався винним у застосуванні допінгу доти, доки їм не було доведено протилежне. При цьому для встановлення факту порушення антидопінгових правил відповідачу не було необхідності доводити, що внаслідок застосування допінгу позивачем було досягнуто переваг у змаганні [9, с.128].

Так, у колишній редакції Антидопінгового кодексу встановлювалося (ст. 4.4, гл. 2): «Досягнення позитивного ефекту від застосування допінгу або його відсутність не має значення. Для того, щоб порушення антидопінгових правил вважалося таким, що відбулося, достатньо буде вживання забороненої речовини» [16]. Така позиція багаторазово висловлювалася і Міжнародним спортивним арбітражним судом у м. Лозанна. При цьому не мало жодного значення, як потрапив допінг в організм спортсмена – без його відома, насильно або на настійну вимогу тренера. Спортсмен підлягав звільненню від відповідальності лише у тому випадку, якщо мала місце одна з двох обставин:

- 1) проба була підмінена;
- 2) препарат був виписаний лікарем з наміром.

Крім того, суд міг припинити провадження у справі за неможливістю довести провину спортсмена у застосуванні допінгу. Нині правила змінилися радикально. Тягар доведення покладено на антидопінгову організацію, змінено порядок прийняття рішення щодо допінгу та його апеляції. Є ще одна обставина, на яку слід звернути увагу в контексті боротьби з допінгом. Це максимальна гласність і відкритість, максимальне залучення до цих процесів суспільства, усіх зацікавлених, у тому числі через публікації. І це, до речі, не право, а обов'язок кожної з держав-учасниць Європейської конвенції проти застосування допінгу [17].

Отже, проблема допінгу була і залишається однією з головних проблем сучасного професійного спорту. Необхідним є створення стійкого правопорядку у фізичній культурі та спорті. Медичні норми доцільно інтегрувати у правові та уніфікувати із зазначеними стандартами міжнародних спортивних організацій. Необхідно також розробити єдиний нормативно-правовий акт, що включає правові та медичні норми про спорт – Кодекс спортивної медицини, причому як на національному, так і на міждержавному рівні.

2.2. Правовий статус та основні напрямки діяльності Всесвітньої антидопінгової агенції

Нормативною основою діяльності Всесвітньої антидопінгової агенції (далі – ВАДА) є її статут. ВАДА заснована у формі фонду відповідно до Цивільного кодексу Швейцарії (ст. 1). Місцезнаходженням фонду є Лозанна, проте Агентство може вибрати інше місце для своєї штаб-квартири (ст. 2). У 2001 р. було ухвалено рішення про перенесення штаб-квартири ВАДА до Монреалю (Канада), у Лозанні залишився європейський регіональний офіс ВАДА. Крім того, регіональні офіси ВАДА працюють у Токіо, Кейптауні та Монтевідео [27].

Організаційна структура ВАДА, передбачена статутом, типова для фондів: верховним органом є Установча рада, що складається не більше ніж з 40 членів, що паритетно обираються Олімпійським рухом, з одного боку і публічною владою (державами та міжурядовими організаціями) – з іншого.

Головою Установчої ради є її голова (президент), який обирається на 3-річний термін, з обов'язковою ротацією кожні два терміни між представниками Олімпійського руху та публічної влади. Оперативне управління фондом здійснює Виконавчий комітет, що складається з 12 членів, який переважно формується зі складу Установчої ради (ст. 11). Контрольні функції – незалежний аудит [27].

Адміністративний апарат ВАДА очолює Генеральний директор, під керівництвом якого працюють 10 директоратів із загальним штатом близько 50 осіб. У 2005 році ВАДА створила Комісію спортсменів. Статут передбачає можливість за рішенням Установчої ради запрошувати спостерігачів у термінах статуту: «для організації у консультативній якості» (ст. 6.5); такий статус було надано, зокрема, Всесвітній організації охорони здоров'я та Інтерполу [4].

Особливістю структури ВАДА загалом є послідовне втілення принципу, закріпленого у статті 7.2 стосовно Установчої ради: «...рада є рівним партнерством між Олімпійським рухом та публічною владою». Паритетність представництва в органах ВАДА, рівність голосів при прийнятті рішень, система ротації посадових осіб – представників приватної спортивної спільноти та публічної влади, рівність фінансових внесків від Олімпійського руху та від держав ретельно врегульовані статутом і ці норми становлять значний обсяг короткого документа [27].

Таким чином, з точки зору нормативних підстав діяльності та організаційної структури, ВАДА – типова неурядова організація, заснована приватноправовим актом відповідно до швейцарського права. Членство у ВАДА державних органів та міжурядових організацій не наділяє ВАДА

особливим міжнародно-правовим статусом, але забезпечує врахування інтересів держав у діяльності даної організації.

Незважаючи на формально приватно-правовий характер ВАДА, вона здійснює, безсумнівно, публічно-правові функції. Серед цілей та завдань ВАДА у статті 4 статуту перераховуються:

- заохочення та координація на міжнародному рівні боротьби з допінгом у спорті у всіх його формах, у тому числі через співпрацю з міжурядовими організаціями, урядами, органами державної влади, при цьому прямо вказується, що дотримання рекомендацій ВАДА ґрунтується на моральних та політичних засадах;

- зміцнення на міжнародному рівні етичних принципів, що стверджують неприйнятність допінгу у спортивній діяльності;

- прийняття, адаптація, внесення змін та оновлень до переліку заборонених субстанцій та методів для всіх державних та приватних органів, зокрема Олімпійського руху;

- заохочення, координація та, при необхідності, здійснення спільно з державними органами та Олімпійським рухом організації забору допінг-проб без попереднього повідомлення поза змагальним періодом;

- розробка, погодження та уніфікація наукових, адміністративних та технічних стандартів та процедур забору та аналізу допінг-проб;

- сприяння узгодженню правил, дисциплінарних процедур, санкцій та інших норм, що забезпечують боротьбу з допінгом у спорті, а також сприяння їх уніфікації з урахуванням поваги до прав спортсменів;

- розробка та вдосконалення антидопінгових освітніх та профілактичних програм на міжнародному рівні;

- заохочення та координація досліджень у галузі боротьби з допінгом у спорті [27].

Отже, ВАДА постає основним «нормотворцем» у галузі міжнародної боротьби з допінгом. Формально акти ВАДА не мають обов'язкової

юридичної сили, але їх можна віднести до «м'якого права». ВАДА має переважне право встановлення наступних видів норм у рамках міжнародної антидопінгової програми, заснованої на Всесвітньому антидопінговому кодексі [16]:

- 1) списку заборонених субстанцій та методів;
- 2) наукових, адміністративних та технічних стандартів та процедур забору та аналізу допінг-проб;
- 3) дисциплінарних процедур та санкцій, що забезпечують боротьбу з допінгом у спорті.

Крім того, ВАДА є верховним наглядовим антидопінговим органом, здійснюючи функції спостереження на міжнародних спортивних заходах та поза змагальним періодом. Формально приватний характер ВАДА, на практиці пов'язаний з активною участю держав та здійсненням публічно-правових функцій, дозволив ряду авторів віднести цю організацію, поряд з Міжнародною організацією стандартизації, Міжнародним комітетом Червоного Хреста та Міжнародним союзом охорони природи до так званих гібридних публічно-приватних організацій [27].

На нашу думку, спроби роз'яснення участі у відносинах і правової сутності приватних організацій, які здійснюють публічні функції, шляхом виділення в окрему групу (гібридні, відмінні від неурядових і міжурядових організацій) привносять додаткову плутанину і не сприяють системності підходів. Вбачається коректним опис ВАДА як великої організації, яка наділена суспільно значущими функціями в галузі боротьби з допінгом, внаслідок чого держави добровільно погоджуються дотримуватися корпоративних (саморегуляційних) норм цієї організації.

Можемо констатувати наявність у ВАДА обмеженої похідної міжнародної правосуб'єктності, саме як у неурядової організації. Класифікація ВАДА як приватної неурядової організації дає змогу врахувати позицію засновників Агентства. Статут у статті 4.2 прямо закріплює право

ВАДА на реорганізацію у разі потреби в іншу структуру, можливо, на основі міжнародного публічного права [27].

Таким чином, на даному етапі ВАДА, як і раніше, залишається швейцарським фондом світового значення. Ефективність створеного під егідою ВАД антидопінгового режиму пояснюється його комплексним характером: саморегуляційний ВАДК інтегрований у міжнародно-правові зобов'язання держав у сфері боротьби з допінгом.

Додатковий протокол до Конвенції 2002 адаптував положення Конвенції до антидопінгового режиму ВАДА: держави взаємно визнають право національних антидопінгових організацій проводити відповідно до внутрішніх норм країни-організатора допінг-контроль спортсменів, які прибувають з інших держав-учасниць Конвенції; а також визнають компетенцію ВАДА та інших організацій з допінгового контролю, що діють під його керівництвом, щодо здійснення перевірок спортсменів поза змаганнями на їх території чи іншому місці.

Міжнародно-правові зобов'язання держави щодо антидопінгових договорів у поєднанні зі специфікою структури міжнародного спортивного руху призводять до складної схеми підпорядкованості національних антидопінгових агенцій (далі НАДА). Як структурні елементи спортивної спільноти НАДА прямо підпорядковуються ВАДА та керуються Кодексом. У державах, де антидопінгові органи засновані державою, застосування Кодексу визначається статтею 4 Конвенції ЮНЕСКО.

Інтенсифікація боротьби з допінгом на міжнародному рівні призвела до ухвалення рядом держав (в основному європейських) національного антидопінгового законодавства: трудового, адміністративного, іноді кримінального. Сучасна судова практика показує, що можливі конфлікти юрисдикцій щодо справ про допінг між національними судами та спортивними організаціями [18, с.70]. Унікальною є ситуація з проведенням зимових Олімпійських ігор у Турині в 1996 р., де Італія погодилася

тимчасово, на період Олімпійських ігор, обмежити застосування національного кримінального законодавства на користь ВАДА.

Діяльність ВАДА викликає питання у ряді держав. Глави національних антидопінгових агентств 17 країн світу висунули пропозицію про реформування ВАДА. Це було на саміті у Копенгагені. Ініціатива належить лідерам антидопінгових організацій Австрії, Австралії, Данії, Німеччини, Канади, Ірландії, Японії, Нової Зеландії, Нідерландів, Норвегії, Сінгапуру, Швеції та Швейцарії. Пропозицію підтримали і профільні структури Великобританії та США [37, с.114]. На наш погляд, насамперед варто реформувати ВАДА у бік прозорості та контрольованості.

Таким чином, аналіз правових підстав, функцій, структури та методів діяльності ВАДА, а також її взаємовідносин з національними антидопінговими агентствами дозволяє дійти таких висновків:

1) ВАДА – це неурядова організація, яка об'єднує на паритетній основі спортивну спільноту та публічну владу, наділену ними функцією міжнародної нормотворчості та контролю у галузі боротьби з допінгом у спорті. Суспільна значимість завдань, що стоять перед ВАДА, визначає високий ступінь співпраці держав і неурядових акторів і призводить до залучення ВАДА до міжнародних відносин за межами спорту. У традиційних міждержавних відносинах ВАДА, залишаючись неурядовою організацією, демонструє елементи обмеженої міжнародної правосуб'єктності;

2) ефективність антидопінгових норм, що приймаються ВАДА, забезпечується за рахунок поєднання механізмів саморегуляції з конвенційними міжнародно-правовими зобов'язаннями держав;

3) розвиток антидопінгового законодавства на національному рівні може призводити до юрисдикційних конфліктів, запобігти яким допоможе гармонізація національного законодавства та визнання пріоритету за запропонованими ВАДА уніфікованими антидопінговими стандартами.

2.3. Діяльність Міжнародного спортивного арбітражного суду з розгляду спорів, пов'язаних із порушенням антидопінгових правил

Спортивний арбітражний суд (далі – САС) у Лозанні є установою, що очолює так звану спортивну юстицію – систему третейських судів, призначенням яких є розгляд спорів, що виникають у сфері спорту. До цієї системи, крім САС, входять третейські суди міжнародних спортивних федерацій та національних спортивних федерацій – міжнародних та національних громадських організацій, що здійснюють управління світовим спортивним рухом [1, с.8].

У цьому контексті важливо звернути увагу на те, що ця система сформувалася та функціонує окремо від «класичної» судової системи, що існує в будь-якій державі. Так само вона не пов'язана і з міжнародними судами, створеними державами. Тому принципи побудови даної системи «спортивної юстиції» можуть бути виключно договірними, в основі її діяльності має лежати згода всіх залучених сторін.

Рішення про створення міжнародного Спортивного арбітражного суду було прийняте МОК у 1983 р. і знаменувало створення органу врегулювання спорів, що виникають в олімпійській сім'ї, керівництво якої здійснює Міжнародний олімпійський комітет. Згодом Спортивний арбітражний суд розірвав ланцюги, набуті при створенні і викував свою повну незалежність, ставши міжнародним арбітражним судом, що цінується за свої вирокі, багато з яких завоювали авторитет завдяки високій юридичній якості.

Діяльність міжнародного Спортивного арбітражного суду отримала своєрідний знак якості в 1993 р., коли найвища швейцарська судова інстанція, визнана в міжнародному масштабі, Швейцарський федеральний суд у своїй постанові про оскарження одного з винесених вироків зазначив: «Спортивний арбітражний суд є автономним органом, штаб-квартира якого знаходиться в Лозанні. Маючи статут, що набрав чинності 30 червня 1984 р., який був затверджений міжнародним олімпійським комітетом і який був

доповнений регламентом від того ж числа, Спортивний арбітражний суд виносить вирок з випадків, які йому подаються на розгляд, спираючись на права, що знаходяться в його розпорядженні» [1, с.10].

Проблеми та «пробуксування» у діяльності цієї системи виникають тоді, коли з'ясовується, що залучені до цієї діяльності суб'єкти далеко не у всьому згодні з правилами (у тому числі і «добровільного визнання юрисдикції САС»), за якими функціонує система «спортивної юстиції». Проблема ускладнюється тим, що у світі спорту немає єдиних правових засад, які могли б стати фундаментом механізму розгляду спорів – ні на міждержавному рівні (у вигляді конвенцій, хартій та інших актів міжнародного права), ні на рівні суспільних об'єднань у сфері спорту, структур, які очолюють олімпійський рух.

Крім того, специфіка спорту така, що далеко не всякий кваліфікований суддя-юрист у стані винести об'єктивне рішення, не будучи експертом у тому чи іншому виді спорту, тобто не будучи зануреним у відповідну проблематику. Незважаючи на більш ніж 20-річну успішну історію функціонування оновленого таким чином САС, його незалежність, як і неупередженість арбітрів, останнім час знову почала піддаватися сумнівам, у тому числі за допомогою оскарження винесених ним рішень до судів загальної юрисдикції [55, с.156].

Міжнародний спортивний арбітражний суд має три основні функції. По-перше, міжнародний Спортивний арбітражний суд безпосередньо розглядає спори, що виникли у сфері спортивної діяльності, як арбітражний орган першої та останньої інстанції. Зазначений суд розглядає спори, що виникають із спортивних відносин або у зв'язку з ними, за наявності між сторонами спору відповідної арбітражної угоди. При цьому таку виняткову компетенцію Спортивного арбітражного суду визнано міжнародною спортивною спільнотою.

Суб'єкт спортивного права, наприклад спортсмен міжнародного рівня, стає стороною арбітражної угоди найчастіше або за допомогою мовчазної

згоди або шляхом прийняття форми участі у спортивному заході. Мовчазна згода виявляється у тому, що стаючи членом міжнародної спортивної організації, спортсмен погоджується з локальними нормативними актами, у яких міститься арбітражне застереження.

У свою чергу, форма участі є обов'язковою для підписання спортсменів документу, який містить загальні положення щодо умов участі спортсмена, в тому числі і спосіб вирішення спорів [47, с. 138]. У той самий час суб'єкти спортивного права національного рівня вільні у виборі способу захисту. Так, крім встановлених внутрішніх засобів правового захисту (комісії, комітети спортивної організації) такі суб'єкти мають право звернутися до незалежного третейського органу на свій розсуд при досягненні угоди з протилежною стороною.

Зазначимо, що в організаціях, які очолюють сьогодні світовий спортивний та олімпійський рух, сформувалося негативне ставлення до такого роду скарг та позовів від спортсменів. Більше того, міжнародні та національні спортивні федерації, по суті, змушують спортсмена (під загрозою застосування так званих спортивних санкцій, найбільш поширеною з яких є не допуск до змагань) визнати юрисдикцію САС з будь-яких спорів, що впливають зі спортивних відносин, яка включає і «добровільну» відмову спортсмена від оскарження в судах загальної юрисдикції або інших державних судах будь-якого рішення, винесеного всередині спортивної юстиції, очолюваної САС [50].

Тобто, рішення, прийняті САС, є остаточними та не підлягають оскарженню. Але чи є така відмова від реалізації конституційного права на доступ до правосуддя добровільною? І чи допустимо в сьогоdnішньому глобальному спорті, в який залучені всі провідні країни світу, здійснення правосуддя, заснованого на принципах міжнародного приватного права?

В основі сьогоdnішнього регулювання сучасного спорту знаходяться корпоративні норми – це Олімпійська хартія (статут) МОК, статути МСФ, регламентне та інше регулювання, що приймається міжнародними та

національними спортивними структурами. Держави рідко вторгаються в цю область, переважно тільки в тих випадках, коли вони прагнуть спільно захищати якісь загально-гуманітарні цінності та права людини.

З цією метою був підписано та ратифіковано низку конвенцій – актів міжнародного публічного права, наприклад Міжнародна конвенція проти апартеїду у спорті 1985 р. або прийняті в рамках Ради Європи Європейська конвенція про запобігання насильства та хуліганської поведінки глядачів під час спортивних заходів та зокрема футбольних матчів 1985 р. та Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями 2014 р. Але жоден міжнародний міждержавний договір не визначає прямо принципи здійснення правосуддя у спорті [50].

По суті, єдиним актом міжнародного публічного права, що застосовується у зв'язку з рішеннями, що виносяться САС, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р. Більш того, незважаючи на те що часто САС називається міжнародним судом, він не має будь-якого відношення до системи міжнародного правосуддя, що створюється за участю держав чи на основі норм міжнародного права.

Існуючі міжнародні суди, створені державами, такі як Міжнародний суд ООН або Європейський суд з прав людини – багатофункціональні органи. Крім здійснення правосуддя, вони багато в чому діють як міжнародні міждержавні структури, а їх пряма діяльність з розгляду тих або інших питань заснована на нормах міжнародного публічного права, застосування конвенцій (міжнародних міждержавних договорів). Але як вже було відмічено вище, сучасне спортивне право не засноване на міждержавних угодах [1, с.9].

Не засноване воно і на нормах національного законодавства, до того ж безсумнівно, здійснення спортивної діяльності в країні так чи інакше завжди пов'язане із застосуванням норм національного права. Спортсмени, культивуючи ті чи інші види спорту, можуть вимагати невтручання держави,

коли мова йде, наприклад, про правила виду спорту, суддівство, правила гри тощо, хоча в ряді випадків держава такі вимоги ігнорує.

Безсумнівно, більше пильної уваги заслуговує принцип організаційно-правової автономії спорту та пов'язаний з ним статус міжнародних спортивних організацій, до яких відноситься і САС. Міжнародна неурядова (недержавна) організація – це об'єднання осіб, членом якого є суб'єкти з різних країн, зареєстрованих у державі, законодавство якої дозволяє іноземним фізичним або юридичним особам створювати громадські організації та бути обраними до складу керівного органу такої організації.

Подібного роду об'єднання переслідують самі різноманітні цілі, засновані на спільності інтересів у політичній, культурній, соціальній та економічній сферах. У ранні роки, у період зародження, і МОК, і МСФ були виключно громадськими структурами, які об'єднували спортсменів-аматорів, які влаштовували змагання з тих чи іншим правилам.

Проте після того, як у цей процес виявилися втягнуті мільйони спортсменів та вболівальників, з моменту як спорт став «великим» і в нього прийшли великі гроші, ситуація змінилася. Опинившись щільно залученими до спорту, окремі держави стали наділяти статусом суб'єкта публічного права організації. Тобто даний статус цілком може виникнути як наслідок прояву державної волі. Крім того, не секрет, що більшість конституцій демократичних країн на перше місце ставляться інтереси саме суспільства, а не держави і тому мова у законодавстві завжди йдеться про можливість або необхідності вступу в обмеження, виходячи з потреб суспільства [19, с.78].

Звідси і поширення національного законодавства на сферу діяльності громадських спортивних організацій. При цьому слід пам'ятати, що будь-який міжнародний договір у системі міжнародного публічного права – це інструмент координації, погодження свобод суверенних держав, тому норми міжнародних договорів часто підкреслюють, що основні загальнообов'язкові правила будуть зосереджені на національному рівні: держави-учасниці тієї чи іншої конвенції здійснюють свої зобов'язання відповідно до принципів

суверенної рівності та територіальної цілісності держав та принципом невтручання у внутрішні справи інших держав.

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що міжнародний Спортивний арбітражний суд необхідний для нашого сучасного світу, оскільки він полегшує завдання, покладені на систему судів загалом. І також варто зазначити, що сама процедура розгляду у звичайних судових інстанціях не пристосована до вирішення питань, сторонами яких є учасники спортивної діяльності. І тому, на нашу думку, цей суд необхідний для всього світу, оскільки спорт дуже швидко розвивається і існує величезна кількість спірних моментів, які необхідно вирішувати, а міжнародний Спортивний арбітражний суд є ключем до вирішення різних проблем у галузі спорту.

До цього часу, окрім міжнародного Спортивного арбітражного суду, вже створені та успішно функціонують і спортивні арбітражні комісії (суди) у Бельгії, Німеччині, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Франції та інших країнах світу. Створюються арбітражі і загальноєвропейські спортивні організації, наприклад, у Європейському народному спортивному русі. Саме ці організації можуть повноцінно вирішити спортивні спори, адже вони підлягають вирішенню не лише відповідно до національного чинного законодавства, а й до норм міжнародних та національних спортивних організацій. Тому для кваліфікованого вирішення конфлікту потрібні як юристи, що спеціалізуються саме в галузі правового забезпечення спорту, так і безпосередньо спортивні функціонери, менеджери, тренери, тобто фахівці, які глибоко і точно знають та розуміють спорт [53, с.202].

Популярність та обов'язковість для багатьох спортивних організацій та їх членів розгляду спорів у Спортивному арбітражному суді пояснює звернення спортивних юристів та дослідників до аналізу питань процесуальних складових вирішення спорів у даній установі. Рішення САС останніх років у справах антидопінгових порушень актуалізують дискусію про коло доказів, які можуть бути покладені в основу застосування інституту спортивної (дисциплінарної) відповідальності, у тому числі використання так

званої «суворої відповідальності», що ігнорує наявність або відсутність ознаки вини суб'єкта.

При застосуванні в Спортивному арбітражному суді забезпечувальних заходів, вони можуть бути ефективним способом захисту інтересів сторін спору. Потрібно враховувати, що забезпечувальні заходи можуть вживатися не тільки арбітражним складом та державними судами, а й головою арбітражного інституту, при цьому в апеляційній та звичайній процедурах компетенція державних судів виключена.

У зв'язку з цим існує проблема компетенції державних судів застосовувати забезпечувальні заходи, проте обмеження компетенції державних судів на прийняття забезпечувальних заходів у рамках звичайної та апеляційної процедур бачиться закономірним, беручи до уваги неможливість для спортсменів вищої категорії вибрати інший орган для вирішення спорів крім САС і тенденцію Суду виявляти риси Примусу, офіційно при цьому залишаючись добровільним третейським інститутом [55, с.158].

Таким чином, сторонам, що беруть участь у провадженні в Суді в рамках звичайної та апеляційної процедури, фактично недоступні забезпечувальні заходи з більш простими умовами їх задоволення. Успіх клопотання про забезпечувальні заходи багато в чому залежать від предмета спору. Допінг клопотання про забезпечувальні заходи майже ніколи не буває успішним, у той час як у спорах, що стосуються порушення договору про порядок трансферу, успіх у прийнятті відмінюючих дискваліфікацію забезпечувальних заходів більш вірогідний [26, с.63].

Наслідки збігу з основним засобом правового захисту, на нашу думку, полягають у тому, що існує неможливість вплинути на вибір арбітра в рамках процедури вживання забезпечувальних заходів, що підриває договірну природу арбітражу: рішення виносяться не тим складом, який обраний сторонами, що порушує основне право для сторони в третейському провадженні вибір арбітра.

Забезпечувальні заходи не можна оскаржити, як і не можна оскаржити відмову в їх прийнятті, тому при представленні інтересів спортсмена важливо ретельно доводити наявність передумов для їх прийняття та виважено вибирати інстанцію для звернення клопотанням. Зокрема, необхідно враховувати те, що забезпечувальні заходи, що стосуються грошових зобов'язань, не можуть бути прийняті CAS, а знаходяться в компетенції державних судів Швейцарії, у всіх інших випадках, у рамках звичайної та апеляційної процедур необхідно віддавати перевагу Суду, а як показує практика, в рамках процедури *ad hoc* звернення за забезпечувальними заходами до CAS, а не до державних судів Швейцарії є більш ефективним [26, с.68].

Приведення у виконання забезпечувальних заходів на практиці здійснюється за допомогою звернення до спортивних організацій добровільно. При цьому такі звернення подавалися до державного суду Швейцарії, тоді як спортсмени інших держав спрямовували клопотання про забезпечувальні заходи до Суду. Звернення до державних судів за забезпечувальними заходами в рамках процедури *ad hoc* не заборонено і передбачає більш м'які умови задоволення відповідного клопотання, що в той же час не гарантує успіху.

РОЗДІЛ 3

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ДОПІНГУ У СПОРТІ

3.1. Правове регулювання антидопінгової діяльності в Україні

Актуальним у дослідженнях правовідносин у галузі спортивного права є питання, якою є система джерел спортивного права. Так, зазвичай сюди включають Конституцію України, закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» тощо [14, с.38].

Також варто у цьому контексті розглядати підзаконні акти, зокрема постанови КМУ, державні програми у сфері спорту, накази Мінмолодьспорту. Окреме місце займають міжнародно-правові акти у сфері спорту та фізичної культури (Кодекс спортивної етики, Кодекс спортивного арбітражу). Частина з цих актів належать до «м'якого права» (softlaw), норми якого мають рекомендаційний характер, але з плином часу набувають обов'язкової сили як загальновизнаний стандарт. Ще одну групу джерел спортивного права становлять акти самоврядних спортивних організацій (як результат корпоративної правотворчості).

Особливу роль для розвитку джерел спортивного права в Україні відіграє Стратегія розвитку спорту та фізичної активності до 2032 року.

Крім того, Верховна Рада на початку 2022 року ухвалила закон про антидопінгову діяльність у спорті. Законом, зокрема, встановлюється, що в Україні на національному рівні антидопінгові правила розробляються та затверджуються Національним антидопінговим центром і поширюються на

спортивні федерації, їх членів та інших суб'єктів сфери фізичної культури і спорту. Ці правила мають відповідати Всесвітньому антидопінговому кодексу [50].

Таким чином, Національною антидопінговою організацією в Україні є спеціалізована державна установа – Національний антидопінговий центр. Фінансування його діяльності забезпечується за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством. Національний антидопінговий центр, зокрема, розробляє та затверджує антидопінгові правила та здійснює заходи із впровадження антидопінгових правил у спортивну діяльність. Також Центр організовує роботу та забезпечує діяльність Наглядової ради Національного антидопінгового центру, Дисциплінарної антидопінгової комісії, Комітету з терапевтичного використання та Номінаційного комітету.

В останні роки міжнародні та національні спортивні організації розгорнули, реалізували та продовжують реалізовувати масштабні багатопланові комплекси заходів щодо боротьби з поширенням та вживанням допінгових субстанцій у спорті. І незважаючи на те, що у великій частині цей процес виявився сильно політизований на шкоду спорту і навіть аморально вжитий у геополітичних цілях для розв'язання кампанії очорнення спорту, загалом позитивні результати суттєво переважають негативні проблеми та тенденції [2, с.56].

Фактично в значній мірі сьогодні онтологія сфери застосування спортивно-допінгових засобів перетворилася на сферу конкурентних перегонів національних фармацевтичних корпорацій з розробки нових допінгових речовин і механізмів, які ще невідомі поки що та не входять в переліки заборонених препаратів Всесвітнього антидопінгового агентства [25]. Але пошук універсальних своєрідних «технологій чарівних кнопок», що дозволяють спортивній фармакології радикально (і по можливості – необмежено) підвищувати спортивну результативність людини, штовхає чимало осіб на пошуки нових рішень, покликаних будь-якою ціною

здобувати перемогу навіть не тільки і не стільки спортсмену або спортивній команді, скільки національній індустрії спорту для підвищення національного спортивного іміджевого образу держави.

І далі ці тенденції, як можна прогнозувати, тільки наростатимуть і ускладнюватимуть у своїй різноманітності. Нові інноваційно-проривні форми і види біотехнологічних та інтелектуальних нейромережових та інших комп'ютерно-програмних розробок (і пов'язані з цим тектонічні зрушення в правових просторах) актуалізують раніше небачені виклики для сучасного спорту, його цілісності.

Сьогодні інтенсивно ведуться розробки про генний допінг (біогенетичні модифікації) зі створенням «генетично модифікованих спортсменів». Має місце задіяння нейротехнологій і технологій штучного інтелекту в «допінг-орієнтованій фармацевтиці» для розробки складно-виявлених допінгових засобів, для «каскадних» розробок і виробництв нових допінгових засобів [37, с.110].

Технічний допінг (несанкціонована оперативна інтелектуальна, або інформаційно-забезпечена допомога спортсмену або спортивній команді, або приховані несанкціоновані технічні удосконалення спортивного снаряду, або спортивного транспортного засобу) дедалі більше стає об'єктивною реальністю, що увійшла в життя спорту. Тема штучного інтелекту у сфері спорту взагалі мало розроблена на сьогодні, робіт майже немає, за рідкісним винятком.

Тим часом, програми штучного інтелекту та машинного навчання вже покращили виробничі процеси та ефективність спорту і робитимуть це більше в майбутньому. Штучний інтелект може стати найкращою зброєю проти практик (навіть найвитонченіших) поширення та вживання допінгових субстанцій у спорті. Вже сьогодні штучний інтелект, дослідно обробляє інформацію про те, які ліки взаємодіють з різними білками в організмі людини, щоб передбачити нові взаємодії між лікарськими засобами та

білками, забезпечуючи краудсорсинг даних, зберігаючи їхню конфіденційність.

З іншого боку, штучний інтелект може стати і найкращим, надпотужнішим та надрезультативнішим інструментом кримінального забезпечення та навіть організації масштабного потайного поширення та вживання заборонених допінгових субстанцій у спорті. У постійній битві між спортсменами, що вживають допінг (а також тими, хто за цим стоїть) і чиновниками від спорту, новітні технології вже виступають наймогутнішою підмогою [37, с.111].

Технології та юніти (відокремлені самостійні системи) штучного інтелекту прогнозовано можуть бути задіяні зловмисниками у сприянні та забезпеченні поширення та вживання допінгових субстанцій у спорті та технічного допінгу у спорті такими способами:

- розробка новітніх фармацевтичних субстанцій, що мають допінгові ефекти, але ще не відомі ВАДА і не внесені до списків заборонених для спорту субстанцій;

- передбачення та проектування властивостей нових біохімічних сполук, що мають значення для допінгових функціоналів;

- розрахунок хронологічних «вікон можливостей» для максимально прихованого (проблемного для виявлення) вживання спортсменами допінгових субстанцій у періоди, коли сліди вживання допінгової субстанції вже будуть невизначені або шанс їх визначити буде суттєво мінімізований, а також мало ймовірні для перевірок інспекторами допінгових періодів;

- пошук та розробка сценаріїв обходу норм антидопінгових правил та уникнення відповідальності за їх порушення, виявлення недоліків антидопінгового регулювання, які могли б бути використані для приховування фактів та практик поширення та вживання допінгових субстанцій у спорті;

- сприяння у конструюванні несправжніх історій хвороби з метою забезпечення витребування терапевтичних дозволів на легальне вживання спортсменами допінгових засобів;
- винахід, проектування та створення технічних рішень та сценаріїв використання технічного допінгу у спорті;
- випереджальне прогнозування та дослідження слабких місць та інших недоліків методів антидопінгового тестування, що використовуються антидопінговими органами, з виробленням способів обману (обходу) зазначених методів або дезорганізації систем антидопінгового тестування;
- пошук, збирання та узагальнення компромату на інспекторів допінг-контролю та функціонерів міжнародного та національних антидопінгових органів;
- розробка та залучення шкідливого програмного забезпечення для несанкціонованого злому, дезорганізації та фальсифікації баз даних антидопінгового контролю;
- надання сприяння у введенні в обману систем розпізнавання осіб;
- продукування масованих потоків подач юридичних скарг та позовних заяв з метою «забити», заблокувати, дезорганізувати діяльність антидопінгових органів [37, с.114].

На сьогодні всі ці питання не охоплені правовим регулюванням. З усього зазначеного вище сьогодні технології штучного інтелекту активно задіяні у створенні нових фармацевтичних субстанцій, це реальність. Всі ці вищеописані проблеми показують, що завдання превенції та припинення поширення та вживання допінгових засобів у спорті не може бути вирішена спрощеними засобами і за рахунок схематизованих однопорядкових підходів. Одними каральними заходами проблему вживання допінгових засобів у спорті не вирішити.

3.2. Заходи попередження використання допінгу в спорті в Україні

Навесні 2018 року британська компанія Versapak Doping Control Ltd провела дослідження, присвячене значенню чистого від допінгу спорту та сприйняттю у Великій Британії поточної ситуації з допінгом у спорті. Опитування було проведено по всій Великій Британії серед людей віком від 13 до 65 років з рівним гендерним уявленням у вибірці. Ключовою темою, виявленою під час опитування, була важливість антидопінгової освіти у сучасних умовах.

Хоча респонденти вважали, що посилення тестування та суворіші покарання допоможуть, опитування показало, що більше 36% респондентів вважають, що саме освіта, яка має починатися на рівні середньої школи, буде ефективною формою запобігання допінгу. Це вказує на те, що слід прищеплювати віру в цінність спорту на низовому рівні і, що це може бути життєво важливим елементом боротьби з допінгом [56].

Результати також показали, що більш ніж 56% респондентів вважають, що відповідальність за запобігання допінгу в спорті лежить на окремих спортсменах, а 40% вважають, що відповідальність лежить на спортивних тренерах, що ще більше наголошує на необхідності раннього втручання за допомогою освіти для заохочення чистого від допінгу спорту.

Ще одна проблема, виявлена під час опитування, це ефективність покарань у межах допінгу. 55% респондентів не згодні з тим, що сьогодні робиться достатньо, щоб перешкоджати допінгу у спорті порівняно з 25 %, які згодні, а 20% утрималися. Як було виявлено, 51% респондентів вважають, що суворіші покарання будуть ефективним способом запобігання допінгу в майбутньому. З цих результатів зрозуміло, що широка публіка вважає, що дисциплінарні заходи необхідні для утримання спортсменів від участі в допінгу [56].

Поряд із підвищеною увагою до освіти, 60% респондентів вважають, що посилене антидопінгове тестування спортсменів може стати

найефективнішим способом запобігання допінгу у спорті. Проблема допінгу у спорті, як і раніше, є більш ніж актуальною. Все це посилюється тенденціями політизації та ідеологізації сфери спорту.

Серед багатьох спортсменів, тренерів і спортивних чиновників сформувався стійкий стереотип допустимості застосування допінгу для поліпшення результатів. Це переконання лише ускладнює можливості боротьби з цим згубним явищем у спорті [56]. Перспективи вирішення допінгової проблеми колишній президент МОК Жак Рогге оцінював скептично. Він думав, що проблему допінгу у спорті неможливо викоринити.

У зв'язку з цим підготовка професійних кадрів, майбутніх фахівців у сфері професійного спорту грає велику роль. Актуальне запровадження професійної освітньої програми «Антидопінгове законодавство у сфері фізичної культури і спорту» вищої освіти програми бакалаврату у вузах України. Так, як тільки через навчання і виховання в навчальному педагогічному процесі можна сформувати антидопінговий світогляд у студентів і неприйняття штучного впливу на організм [42, с.80].

У своїй роботі тренери повинні вирішувати наступні професійні завдання:

- у тренерській діяльності:
 - сприяти формуванню особистості спортсмена у процесі занять обраним видом спорту, її залучення до загальнолюдських цінностей, здорового способу життя, моральним принципам чесної спортивної конкуренції;
 - здійснювати управління тренувальним процесом на основі контролю функціонального стану, досягнутого рівня техніки рухових дій та працездатності спортсменів та внесення відповідних коректив у тренувальний процес;
 - забезпечувати своєчасне проходження лікарського контролю та здійснювати педагогічний контроль стану спортсменів.
- в організаційно-управлінській діяльності:

- організувати та проводити фізкультурно-масові та спортивні заходи;
- цікавитися культурою та спортом, нормативно-правовими актами у сфері освіти, фізичної культури та спорту;
- дотримуватися правил і норм охорони праці, техніки безпеки, забезпечувати охорону життя і здоров'я спортсменів у процесі занять.
 - в процесі навчання:
 - з'ясувати особливості законодавства в галузі регулювання спортивних відносин і управлінської діяльності, спрямованого на реалізацію антидопінгового законодавства;
 - знайомитися з основами управління спортивними організаціями, управління спортивними колективами, командами, основами формування морального клімату, створення умов для чесної спортивної конкуренції;
 - аналізувати та приймати управлінські рішення щодо організації антидопінгової політики у сфері фізичної культури та спорту;
 - застосовувати норми антидопінгового законодавства при створенні морального клімату у спортивних колективах з метою реалізації принципів чесної спортивної конкуренції;
 - займатися системним підходом з реалізації антидопінгового законодавства у сфері фізичної культури та спорту;
 - цікавитися методами формування мотиваційної політики, спрямованої на виховання моральних принципів чесної спортивної конкуренції [42, с.84].

Для удосконалення діяльності фізкультурно-спортивних організацій, спортсменів, тренерів, боротьби з допінгом на різних рівнях, нами пропонуються основні антидопінгові заходи:

- своєчасне ознайомлення спортсменів та їх персоналу з основними антидопінговими документами в повному обсязі;

- формування системи безперервного інформування про антидопінгові правила та зміни;
- ініціативна участь спортивних федерацій у різноманітних програмах у сфері профілактики та протидії допінгу;
- антидопінгова пропаганда серед молодих спортсменів та персоналу спортсменів збірних команд;
- організація своєчасної заявки для дозволу на терапевтичне використання заборонених субстанцій та/або методів, включених до забороненого списку ВАДА;
- профілактика порушень антидопінгових правил з початку спортивної кар’єри [41, с.180].

Альтернативою допінгу мають стати дозволені засоби та методи досягнення спортивної майстерності та високих результатів на змагання. Вони такі:

1. Правильна, раціональна організація тренувального процесу, що забезпечує необхідне науково-обґрунтоване чергування спортсменів, що розвивають та підводять до «піку форми» тренувальних навантажень за наявності повноцінного відновлення після них.

2. Цілеспрямовані фізіотерапевтичні методи прискорення відновлення після тренувальних та змагальних навантажень: масаж, бальнеологічні методи, електростимуляція м’язів, акупунктура.

3. Спеціальні фармакологічні засоби, що забезпечують адаптацію до тренувальних та змагальних навантажень і не заборонені до застосування у спорті вітаміни, продукти підвищеної біологічної цінності [20, с.17].

Таким чином, йдеться про найбільш раціональні та завжди індивідуальні режими тренування та харчування. Використання допінгу в спорті вбиває ідею чесних і «чистих» змагань, що є основою спорту та олімпійського руху. Необхідне активне впровадження політики у тренувальний та змагальний процеси, спрямованої на виховання моральних принципів чесної спортивної конкуренції, усвідомлення кожним

спортсменом, спортивним лікарем, тренером смертельної небезпеки, які несуть із собою допінги.

На нашу думку на національному рівні необхідно здійснити наступне:

1. Розробити та затвердити систему відповідальності організаторів спорту за використання спортсменами допінгу, чітко визначити права та відповідальність спортсменів, тренерів, оргпрацівників спорту, лікарів у використанні засобів медичної впливу на спортсмена.

2. Розширити систему допінг-контролю з обов'язковим включенням до неї дитячих та юнацьких команд.

3. Провести вибірковий допінг-контроль у видах масової фізичної культури, які практикують методи швидкого нарощування м'язової маси.

4. Уніфікувати систему покарань за прийом допінгу, маючи на увазі, що в даний час за ту саму провину спортсмена використовуються різні покарання в різних країнах, спортивних федераціях, видах спорту, а іноді в тому самому виді спорту.

5. Посилити гласність результатів допінг-контролю з ширшим залученням громадських організацій, видавати бюлетень аналізу біопроб на всіх офіційних міжнародних змаганнях.

6. Запропонувати МОКу прискорити перехід від якісного аналізу біопроб до кількісного, розробивши відповідні кількісні нормативи на відміну лікувальної дози від допінгової, періодично уточнювати список груп допінгових речовин.

7. Ширше практикувати систему позазмагального допінг-контролю.

8. З метою запобігання маніпуляціям із пробами на допінг запровадити міжнародний контроль на етапі транспортування та аналізу біопроб.

9. Посилити оснащення антидопінгової лабораторії країни, забезпечити чітке розмежування функцій відбору біопроб, аналізу та визначення результату.

10. Значно розширити освіту тренерів, оргпрацівників, спортсменів у питаннях боротьби з допінгом у спорті. Для цього ввести до навчального

плану академій, інститутів, технікумів та коледжів фізичної культури спецкурс з проблеми допінгу у спорті, забезпечивши його проведення необхідними методичними матеріалами та кваліфікованими фахівцями.

11. У рамках теоретичних та практичних занять у період навчально-тренувальних зборів передбачити читання лекцій, проведення бесід, дискусій із спортсменами щодо проблеми допінгу.

12. Для забезпечення «антидопінгового виховання» юних спортсменів організувати спеціальний семінар про допінг та методики виховання неприйняття допінгу спортсменами.

13. Ширше використовувати наявні навчальні посібники з проблеми допінгу, видавати методичні рекомендації та посібники у достатній кількості для навчального процесу у навчальних закладах.

14. Розширити науково-дослідну роботу в галузі розробки альтернативних допінгу засобів та вдосконалення методів допінг-контролю.

ВИСНОВКИ

Дослідивши теоретичні аспекти міжнародного регулювання допінгу у спорті можемо зробити ряд висновків:

1. Існуючі сьогодні формулювання «допінгу» в літературі є недостатніми і не відображають повністю всіх аспектів проблеми. Визначення допінгу має бути комплексним. На нашу думку допінг – це лікарські, інші засоби та методи впливу, які штучно підвищують ті функції організму, від яких залежить поліпшення спортивного результату; прийом допінгу пов'язаний з можливістю завдання моральної шкоди спорту та спортсмену, шкоди його здоров'ю, моральної та генетичної шкоди суспільству.

2. Використання допінгу в спорті, як і боротьба з ним, мають свою історію. У сучасному спорті боротьба з допінгом розпочалася практично одночасно з його виникненням. З організаційним зміцненням міжнародного спортивного руху, з отриманням нових даних про шкідливий вплив допінгу на організм спортсмена, громадська думка (особливо у спортивній сфері) все більше переконувалося в необхідності боротьби з ним.

Однак для цього необхідно було знайти процедури, здатні чітко виявляти прийом допінгу спортсменами. Успіхи токсикологічного та біохімічного аналізу створили таку можливість, а зміцнення організаційних засад спортивного руху дозволило створити систему допінг-контролю, яка вперше почала функціонувати у 1968 році.

3. Чинна система боротьби з допінгом у міжнародному спорті та у спорті України недостатньо ефективна, не дозволяє повністю викоринити використання допінгу зі спорту вищих досягнень, у зв'язку з наявністю соціальних та особистісних факторів, що стимулюють використання допінгу спортсменами (комерціалізація спорту, недостатнє фінансування системи допінг-контролю, незацікавленість спортивних керівників в ефективній боротьбі з допінгом, прагнення та інших).

4. Існуюча у міжнародному спорті форма організації боротьби з допінгом орієнтована, переважно, використання санкцій. Система міжнародних санкцій передбачає дискваліфікацію (тимчасову та довічну); на національному рівні, крім дискваліфікації, в окремих країнах використовуються позбавлення спортивних звань, штрафи, у низці країн (Англія, США) за використання допінгів спортсменами тренери, спортсмени, лікарі, оргпрацівники спорту можуть притягуватися до кримінальної відповідальності.

5. Важливим засобом підвищення ефективності допінг-контролю є міждержавні угоди щодо введення контролю на допінг у міжзмагальний період. Досвід короткочасної дії угоди між СРСР, США та НДР щодо такого контролю переконливо довів дієвість цього заходу. У боротьбі з допінгом слабо використовуються можливості пропаганди та агітації проти застосування допінгових препаратів спортсменами. Експерти та спортсмени вважають антидопінгову пропаганду ефективним методом виховання неприйняття використання допінгу спортсменами.

Боротьба з допінгом у спорті допомагає у вихованні спортсменів на кшталт високої моральності, чесної спортивної боротьби. Проте, позиція експертів слабо ними аргументується, що робить необхідним передачу спортсменам достатнього обсягу знань для переконливого обґрунтування неприйняття допінгу. Крім того, є невеликий відсоток спортсменів та експертів, які вважають, що боротьба з допінгом не потрібна. Вони допускають можливість використання спортсменом будь-яких засобів, якщо це сприяє перемозі.

6. Дослідження показало, що рівень знань про шкоду допінгу для здоров'я, про засоби та засоби боротьби з ним серед викладачів інститутів та технікумів фізичної культури, тренерів ДЮСШ низький. Більшість тренерів та викладачів не проводить жодної роз'яснювальної роботи про шкоду допінгу для здоров'я та порушення норм моральності та спортивної етики для юних спортсменів. Навчальні плани фізкультурних вузів, технікумів та

коледжів не дозволяють зобов'язати викладачів проводити спеціальну та взагалі будь-яку роботу з самоосвіти у цій галузі та ведення «антидопінгового виховання».

Велику шкоду боротьбі з допінгом завдає відсутність розробок з виховання спортсменів у дусі неприйняття допінгових препаратів, відсутність програм антидопінгового виховання. В інститутах, коледжах та технікумах фізичної культури, питання боротьби з допінгом вивчаються недостатньо. Суттєві труднощі у боротьбі з допінгом виникають у зв'язку з недоступністю для масової аудиторії, у тому числі для студентів інститутів, коледжів та технікумів фізичної культури, методичних розробок та наукових матеріалів про різні аспекти допінгу та боротьби з ним.

Негативний вплив на процес боротьби з допінгом у спорті робить його комерціалізація: спортивні організації та спортсмени, зацікавлені в отриманні максимального доходу від спортивної діяльності неминуче стають на шлях використання допінгу. Ефективним засобом боротьби з допінгом є публікація результатів допінг-контролю на всіх змаганнях, де він використовується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко Т. М. Вирішення спорів щодо вживання допінгу в Спортивному арбітражному суді. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 148. № 9. С. 7-11.
2. Акуленко Т. М. Основні етапи становлення та розвитку міжнародно-правового співробітництва щодо антидопінгової діяльності. *Evropský politický a právní diskurz*. 2019. Vol. 6. № 2. S. 53-59.
3. Акуленко Т. М. Особливості відповідальності за вживання допінгу в спорті: міжнародно-правовий аспект. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 10. С. 208-213.
4. Алексеев С. В. Международное спортивное право. Москва: Закон и право, 2008.
5. Алексеев С.В. Олимпийское право – новейшее направление спортивной юриспруденции // Спорт: экономика, право, управление. 2009. № 3. С. 3-8.
6. Андрейченко С. С. Міжнародне спортивне право: доктринальне обґрунтування. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 377- 380.
7. Антидопінгова конвенція, 1989. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228#Text
8. Бадрак К.А. Допинг в спорте как проблема нравственности // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2010. № 1. С. 70-72.
9. Бехруз Х. Н. Міжнародно-правова відповідальність: теоретичний погляд: моногр. Одеса: «Юридична література», 2017. С. 125-156.
10. Білоцький С.Д., Бубліченко В.В. Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з допінгом у спорті. Альманах міжнародного права. 2015. Вип. 7. С. 32-41.

11. Бордюгова А. Нововведення щодо боротьби зі вживанням заборонених речовин і методів у спорті. Юридична газета on-line. 2015. № 5 (451). URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/dopingkontrol.html>
12. Бордюгова Н.В. Правопорушення в спорті: допінг, поняття і історія розповсюдження. Часопис Київського університету права. 2010. № 1. С. 291-295.
13. Брусникина О.А. Практика применения допинга в профессиональном спорте и последствия для здоровья спортсменов // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. 2014. Т. 10. № 31(268). С. 41-54.
14. Василенко М. Становлення спортивного права в Україні як галузі юридичної науки в контексті розвитку міжнародного спортивного права. Актуальні проблеми держави і права. 2017. Вип. 78. С. 34-40.
15. Вахрамеева Н. А. Допинг в спорте: дилемма духа спорта, прав человека и развития людських ресурсов. Международные конференции, 2022. №1(1), С. 24–28.
16. Всесвітній антидопінговий кодекс. Київ, 2015. 134 с.
17. Глебова Ю.В. Всемирный антидопинговый кодекс как международная правовая основа противодействию допинга в спорте // Право и государство: теория и практика. 2014. № 8(116). С. 75-79.
18. Глущенко Н. В. Проблемы употребления допинга в спорте. Физическая культура и спорт. 2007. № 6. С. 69-71.
19. Грачев С. И., Аксянов А. С. Спорт как фактор политической деятельности // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. 2015. № 2. С. 76-80.
20. Грецов А.Г. Методика профилактики допинга среди молодых спортсменов // Адаптивная физическая культура. 2011. № 2(46). С. 16-18.

21. Долбишева Н. Г. Організаційна структура та основні функції діяльності Міжнародного конвенту «Спорт Аккорд». Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015. № 3 (47). С. 35-40.
22. Доценко Н.А. Допинг как фактор влияния в современном спорте // Современные тенденции развития науки и технологий. 2015. № 8-4. С. 129-131.
23. ЕРАЗМУС+. Керівництво до програми (Programme Guide), 2019. URL:
https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/documentation/ErasmusProgrammeGuide_2020-UA%20final.pdf
24. Захарова С. А. Допинг в спорте: средство или противостояние // Актуальные проблемы спортивных правоотношений: материалы I Всерос. науч.-практ. конф. Челябинск: Урал. гос. ун-т физ. культуры, 2010. С. 79–86.
25. Измайлова О. В., Щербак Ю. Є. Допінг і боротьба з ним : метод. посіб. Полтава: ПДПУ ім. В.Г. Короленка, 2005. 72 с.
26. Кислякова Н. Особенности вынесения временных (обеспечительных) мер в международном спортивном арбитражном суде в Лозанне // Международное правосудие. 2017. № 3 (23). С. 62–75.
27. Кодекс ВАДА. URL:
<https://www.WADAama.org/sites/default/files/resources/files/ВАДА-2015-code-ru.pdf>.
28. Кодекс міжнародного спортивного арбітражу. URL:
<http://lib.sportedu.ru/GetText.idc?TxtID=1538>.
29. Корж В. П. Допінг вчера, сегодня и завтра. Николаев: ИИП «Степ-инфо», 2006. С. 9–16.
30. Короткий Т. Р. Природа норм рекомендацій міжнародних міжурядових організацій (на прикладі рекомендацій ІМО у сфері охорони морського середовища). Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 61. С. 395-403.

31. Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародні стандарти у сфері боротьби з допінгом. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2020. № 23. С. 148-154.
32. Литинская Е. А. Допинг в спорте: социально-философский аспект // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 7, Филос. 2011. № 3 (15). С. 186–191.
33. Мальона С. Допінг-контроль та його організаційно-правові основи. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, 2016. №3(19), С.32-35.
34. Международная хартия физического воспитания и спорта 21 ноября 1978 года. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350
35. Микитюк Н. С. Антидопінгова політика та її регулювання у спорті. Проблематика застосування. Молодий вчений. 2019. № 9. С. 422-426.
36. Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_007.
37. Назаренко Л. Д., Костюнина Л. И., Тимошина И. Н. Проблемы использования допинга в спорте. Педагогико-психологические и медикобиологические проблемы физической культуры и спорта. 2016. № 4. С. 107- 116.
38. Олімпійська Хартія. International Olympic Committee. URL: https://noc-odessa.org.ua/images/docs/Olympic_Charter_2_August_2016_UKR.pdf
39. Орлов А. А. Борьба международного сообщества с допингом в спорте: роль и место ЮНЕСКО. Международная аналитика. 2019. № 3. С. 16-29.
40. Официальный сайт Спортивного арбитражного суда (Лозанна, Швейцария). URL: www.tas-cas.org
41. Панкратов М.А. Пути профилактики употребления допинга // Экопрофилактика, оздоровительные и спортивно-тренировочные

технологии: Материалы Международной научно-практической конференции, Балашов, 01–03 октября 2015 года. Балашов, 2015. С. 179-181.

42. Платонов В. Борьба с допингом в олимпийском спорте: кризис и пути его преодоления. Наука в олимпийском спорте. 2016. № 2. С. 64-90.

43. Прокопец М.А. Спортивная ответственность и спортивные санкции. Новое спортивное законодательство и материалы конференции «Спортивное право: перспективы развития. Москва: Проспект, 2008. 184 с.

44. Прокопьева М.Ю. Допинг как этическая проблема // Спорт и физическая культура: интеграция научных исследований и практики: Материалы II международной научно-практической конференции, Курган, 23 апреля 2015 года. Курган: Курганский государственный университет, 2015. С. 25-27.

45. Процик І. Р. Термінологія спортивного права. Вісник Національного університету Львівська політехніка. 2010. №675. С. 171-177.

46. Регламент Спортивного арбитражного суда. НОК. URL: <http://noc-ukr.org/about/structures/sportivniy-arbitrazhniy-sud/reglament-sas/>.

47. Самоварова Е.В. Допинг как нерешаемая проблема в спорте высших достижений // Вестник Челябинского государственного университета. Образование и здравоохранение. 2014. № 2(2). С. 136-140.

48. Саруханян Л. А., Давудов Т. С. Проблема допинга в современном спорте. Молодежный научный форум: Гуманитарные науки. 2016. № 3 (31). С. 87-97.

49. Сергієнко В. М., Корж С. О. Поняття допінгу та нормативно-правове регулювання боротьби з цим явищем у спорті. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 3. (110). С. 516-519.

50. Сотір А. Правове регулювання допінгу в спорті. URL: <https://www.slideshare.net/UBA-komitet/ss-62332105>.

51. Талибова А. Олимпийский спорт: методы борьбы с допингом // Аналитика. 2014. № 2(15). С. 30-34.
52. Тимошенко Д.С. Допинг как социальная проблема // Теория и практика физической культуры. 2014. № 3. С. 49-53.
53. Тимченко Л. Д., Кононенко В. П. Рішення міжнародних судових органів у контексті реалізації норм міжнародних договорів. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М.В. Буроменського : моногр. / авт.кол.; за ред. В.М. Репецького та В.В. Гутника. Львів; Одеса: Фенікс, 2017. С. 197-217.
54. Чередник Р. В. Становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України. Актуальні проблеми політики. Одеса: Фенікс, 2011. Вип. 42. С. 272-279.
55. Чубаров В. В. К теории и практике спортивного арбитража. Третейский суд. 2011. № 2. С. 153-165.
56. New research from Versapak Doping Control provides an insight into the UK's perception of doping in sport. URL: <https://versapak-anti-doping.com/uks-perception-of-doping-in-sport/>